

# VIGILIA

SZERKESZTI

SIK SÁNDOR

MIHELICS VID  
VÁROSI ISTVÁN  
KERTÉSZ FERENC  
KARÁCSONYI MÁRTA  
SINKÓ FERENC  
FRANCIS STUART  
CSANÁD BÉLA  
írásai

1953 JULIUS

Ára: 5 forint

## TARTALOM

|                                                                    | Oldal |
|--------------------------------------------------------------------|-------|
| (r. gy.): A szent vér misztériuma .. .. .                          | 337   |
| <i>Mihelics Vid</i> : Ozanam emlékezete .. .. .                    | 339   |
| <i>Városi István</i> : Esti tépelődés (Vers) .. .. .               | 348   |
| <i>Kertész Ferenc</i> : Angyal a grund felett (Elbeszélés) .. .. . | 349   |
| <i>Karácsonyi Márta</i> : Sarlósbóldogasszony (Vers) .. .. .       | 354   |
| <i>Sinkó Ferenc</i> : A magyar Robinson és írója .. .. .           | 355   |
| <i>Francis Stuart</i> : Az utolsó órák (Elbeszélés) .. .. .        | 360   |
| <i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények .. .. .                     | 363   |
| A kis út .. .. .                                                   | 371   |
| <i>Csanád Béla</i> : Sziksó (Vers) .. .. .                         | 372   |

## N A P L Ó

**Francis Stuart** (373); **A katolicizmus Latinamerikában** (373); Születéskorlátozás és gyilkosság (375); **Dankó Pista** (376); **Közösségi mise, magánmise** (377); **Muzulmánok a világban** (379); **Nyelv és élet** (380); **A keleti katolikusok új házasságjoga** (382); **Vallásgyakorlás Belgiumban** (383); **Két évforduló** (384); **Zola** (386); **Szentmise a pályaudvaron** (387); **Oratórium Flüei Szent Miklósról** (388); **Katolikusok Svédországban** (390); **A Buddhizmus ujjászületése** (391); .. .. . 373

Felelős szerkesztő és kiadó:

*Sik Sándor*

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*.

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4. postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-u. 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekkszámja száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

## A SZENT VÉR MISZTÉRIUMA

A vérnek is megvan a maga mítosza. „Megszólal benne a vér szava“ — halljuk olykor s hallunk a „vér parancsáról“, „föltámadó ősi vérről“, embe-kről, akik engedelmeskednek „a vér erejének“. Ilyenkor általában valamiféle homályos hatalomra, ködös elemi energiára gondolunk. Olyasmire, ami képes rá, hogy hirtelen elborítsa és elsodorja azt a kultúrát, amelyet értelemmel és fegyelemmel fölépítettünk s kialakítottunk magunkban. Elképzelésünk szerint ennek az ösztönlényünk legmélyéről föláradó erőnek a hordozója és szimboluma a vér.

De ez az erő a viszály ereje. Természete szerint nemcsak összeköti azokat, akikben „közös vér folyik“, hanem szembe is állítja őket a más vérből valókkal; a megosztás elve, merikiveti a másikat; a kevélység elve, mert megveti a másikat; a kegyetlenség elve, mert el akarja pusztítani a másikat. Ráadásul eljárását teljesen jogosnak vallja, annak az „erkölcsi“ értékrendnek a nevében, amelynek egyetlen kútfejévé és mértékévé önmagát, a saját fölsőbbrendűségének tudatát tette. Aki enged „a vér szavának“, többnyire nyomban utána elméletet kohol, hogy — milyen paradoxon! — „tudományosan“

igazolja a mítoszt; tudományos igazság érvényességét akarja kölcsönözni az ösztönnek, s valójában az ösztön cinkosává züllesztí az értelemet. Holott az értelemnek nem kiszolgálnia, hanem megnevelnie és megszerveznie kell az ösztönvilágot, hogy az ember valóban fölemelkedjék arra a méltóságra, amit embervoltának ténye jelent — és parancsol.

A keresztény ember a vér pogány mítoszával szembeállítja a vér krisztusi misztériumát. Az ösztön erőit és kísértéseit sodró vérrel az ösztön nyers indulatait legyőző Vért. A megosztó vérrel, amely végülis vérengzésbe hajt, a Vért, mely a szeretet bizonyossága és kiapadhatatlan forrása. Az értelem elhomályosító vérrel az értelmünket megvilágosítót; a testi lényünk leghomályosabb mélységeiből előbuggyanóval azt a szellemmel, lélekkel telített; amely a titkában — megváltó szeretetének titkában — elmerülő elmét a bölcsesség legnagyobb ajándékával gazdagítja. Van-e Isten végtelen jóságának nagyobb bizonyítéka, mint éreztünk ontott vére? S ha az értelem szemével szemléljük ezt az értünk omló vért, lehetséges-e, hogy ne higgyünk abban, aki kiontja értünk? S ha hisszük, lehet-e nem szeretnünk? A hit

alapja és a szeretet útja pedig nem más, mint üdvösségünk. „Ó szent Vér! — kiált föl Sziénai Szent Katalin — te megerősítetted a lelket s megszabadítod a gyöngeségtől, melynek forrása mindig a szolgáló félelem, minl ahogyan ez utóbbi meg a világosság hiányából ered; mily erős az a lélek, melyet ez a szent Vér megvilágosított az Igazsággal. Mert az az értelem szemével megismerte és látta, hogy a Legfőbb Igazság nem másért teremtetted, mint hogy el nem múló életet adjon neki, fölséges Nevének dicséretére és dicsőségére“.

Az ösztön — a vér — egymást kirekesztő, egymással szembenálló külön-külön közösségei fölc ez a Vér a Krisztus megváltó áldozatában való részesedés egyetemes kegyelmi közösségé! állítja. Ez nem a vér természetes erőinek megtagadása, hanem csak a vér emberalkotta mítoszának elutasítása; a természetnek nem elvetése, hanem megszentelése. A természet magukra hagyott erői, eredeti bűnünk rontásának árnyékában, egymás ellen törnek és tusakozanak, „sőhajtoznak és vajúdnak“, míg föl nem szabadulnak „a romlottság szolgaságából“ — mint Szent Pál mondja (Róm, 8, 21-22); de a kegyelemben élő

ember — helyes szemléletével és használatával, mintegy visszaadva őket eredeti hivatásuknak, az istendicséretnek — máris közölhet velük valamit abból, ami után epednek: az „Isten fiai dicsőségének szabadságából“. Így lép a keresztény ember életében, a vér-ködös és pogány mítoszának helyébe a Vér valóságos misztériuma; így lesz a Krisztus megváltó vérében megfürdetett vér az ösztönök erőin győzelmes szeretet hordozója.

Mert — ahogy Szent Katalin tanítja — Krisztus keresztje, mint földbe, mibőlénk van belétkésve, s mi vagyunk az a kehely, amelybe vére csordult. És „aki megismeri és magáévá teszi ezt az igazságot, a szent Vérben megtalálja a Kegyelemet, a kegyelem életét és gazdagságát. Meztelenségére ruhát talál és fölöltözködik abba a menyegzős ruhába, ami az isteni szeretet lángja; és átjárja és átitatja őt ez a vér és ez a tűz, mely szeretetből omlott és egyesült az istenséggel. Fölküld eb- ben a vérben és irgalmassággal táplálkozik, szétszaggatja a homályt és megízleli a világosságot; mert ebben a vérben osztjuk szét az érzéki önszeretet ködét és a félelem szolgaságát, s itt találjuk meg az isteni szeretet bizonyosságát“.

(r. gy.)

## OSZANAM EMLÉKEZETE

A párisi katolikus egyetem templomának alkápolnájában az egyik sírkamra falán ezek a szavak olvashatók: „Miért keresitek a holtak között azt, aki él?” Mögötte Frédéric Ozanam hamvai nyugosznak, azé az Ozanamé, akiről most, száz évvel halála után, sok helyen megemlékeznek a katolikusok: főleg Franciaországban, amelynek a fia, és Olaszországban, amelynek a szülőtte volt. Szinte magától adódik így a kérdés, vajjon azok, akik megérték az első centenáriumot, ugyanúgy vélekedhetnek-e az ünnepeltről, mint a kortársak, akik eltemették? S a másik, még izgalmasabb kérdés: ha Ozanam „él”, akkor valóban azért él-e, amiért hajdanában elképzelték? Szerintem mind a két kérdésre tagadóan kell válaszolnunk, ugyanakkor azonban megvan az az érzésem is, hogy éppen ez a körülmény indokolja leginkább, hogy Ozanammal mi is foglalkozzunk.

Felvethetnék ugyanezeket a kérdéseket a franciák is, meg az olaszok is, de az ő esetük mégsem egészen a miénk. A francia katolikusok számára egyháztörténetük egyik fontos fejezetét is megeleveníti Ozanam, azt a korszakot, amelyre a később „liberális katolicizmusnak” elnevezett irányzat nyomta rá a bélyegét, az az irányzat, amely Lacordaire és Montalembert nyomdokában a politikai és népi haladást hirdette meg a „régí rendszer” reakciós erőivel szemben. Az olaszok azt az író-tudóst is ünneplik Ozanamban, aki megértette az ő nemzeti törekvéseiket, szerelmese volt tájaiknak és legtöbb tanulmányának tárgyát is az olasz múltból merítette. Nekünk, magyar katolikusoknak viszont semmi ilyen kapcsolatunk Ozanammal. Nevét és részben működését is alighanem ismerték mindazok, akiket áthatott a társadalmi megújódás vágya; nyilván hallottak róla azok is, akik mélyebben beledolgozták magukat a cselekvő keresztény szeretet szellemébe és gyakorlatába. Ami tény azonban, csupán annyi, hogy néhány írónk — a harmincas évek fiataljai közül — mint megkésett felfedezést megpróbálta Ozanamot útmutatóként is odaállítani a magyar katolikusok elé.

Ebből következik, hogy néhány általánosságot is előre kell bocsátanom Ozanáról, mielőtt egy meghatározott szempontból közelednék hozzá. Milanóban született 1813 április 23-án s Mar-seilleben halt meg 1853 szeptember 8-án. Mindössze negyven évet élt tehát, ebből azonban tizennégyet már az egyetemi katedrán töltött.

Aligha kétséges persze, hogy a múlt század első felében és derekán aránylag könnyű dolga volt annak, aki egyetemi ambíciókat táplált. Akkoriban fogtak hozzá az összes tudományágak módszeres elhatárolásához és modern megalapozásához s ebben a feladatkörben a teremtő képességek mellett tág teret kapott a kritikai szellem is, amely éppen a fiatalokban van meg merészebben; akkoriban létesítették egymásután a világi főiskolákat és egyetemeket is, amelyeknek egyre több tanszékére egyre több oktató kellett. S elsősorban ez az utóbbi mozzanat a magyará-

zat arra, hogy Ozanam még 27 éves sem volt, amikor a lyoni egyetemre a kereskedelmi jog tanárává nevezték ki. Anélkül, hogy Ozanam bármi nevezetes bizonyosságát adta volna annak, hogy szakértője ennek az ágazatnak, avagy megigérte volna, hogy a jövőben különösebb érdeklődést tanúsít iránta. Mindenesetre van azonban az éremnek egy másik oldala is, amely már fölöttébb ki-tüntető Ozanamra: az, hogy hittek az eszében és a becsületében. Ez a kinevezés ugyanis csak az egyhangú határozattal hozott meghívást hagyta jóvá, a meghívást pedig a jogi karnak azok a tanárai vitték keresztül, akik nem felejtették Ozanamnak, nem-rég még tanítványuknak, egyéniségét, tanulmányi eredményeit és előttük tett ragyogó szigorlatait. Függetlenül attól, hogy Ozanam erre az időre már az irodalmi doktorátust is megszerezte s akkoriban már egyébbel sem foglalkozott, mint irodalommal, ezek a lyoni professzorok meg voltak győződve arról, hogy Ozanam, ha egyszer vállalta, a kereskedelmi jog előadásához fűzött követel-ményeknek is mintaszerűen meg fog felelni.

Két évvel később azonban már kizárólag rátermettsége és tel-jesítménye alapján jutott be Ozanam a párisi egyetemre. A Sor-bonne pályázatot irt ki a „külföldi irodalom“ elnevezéssel újonnan felállított tanszékre s a bírálók választása Ozanamra esett. Oza-nam még akkor is csupán 28 éves volt, ami nemcsak arra mutat, hogy kimagasló tehetségnek kellett lennie, hanem sajnos, utal már arra a felfokozott, szinte embertelen munkaütemre is, amely csakhamar végkép aláásta amúgyis gyenge egészségét. A feljegy-zések szerint naponta legalább 16 órát dolgozott s a fennmaradó 8 órát sem fordította a maga egészében alvásra és pihenésre. Ezt a rövidke időt is meglopta egyre nagyobb mérvű társasági és mozgalmi tevékenységével. Ha valakire, akkor ő reá ugyan-csak alkalmazhatjuk a két végén meggyújtott gyertya példázatát. Még azon is csodálkozhatunk, hogy 40 évig élt.

Amilyen szenvtelenül tettük azonban ezt a megállapítást, any-nyra szenvedélyes és szenvedő volt az a megrendülés, amellyel a kortársak fogadták Ozanam halálát. Nem mintha titokban maradhatott volna hosszú és folytonos haldoklása. Hanem mert egy sem volt a mult század világi katolikusai között, akit nálánál több és nagyobb szeretet vett volna körül. Akadtak ellenfelei — de csak a hittestvérei oldalán —, akadtak szép számban, akik nem jósoltak sikert törekvéseinek, de a legjobb tudomásunk sze-rint senkisé ismert volt, aki el ne ismerte volna szándékai tisztasá-gát és apostoli, őskeresztény lelkületét. „Annyira szerette az em-bereket, hogy lehetetlen volt őt is nem szeretni“ — jelentette ki temetésén a Sorbonne szónoka. S ma, egy század multán is, ez az a vezérszólam, amely aláfesti a róla való megemlékezéseket.

Több beszámoló fekszik itt előttem az eddigi ünnepségekről s hadd idézzem Niccolo Rodolico római beszédéből: „Ozanam időszerűsége? Igen, sőt mondhatnám úgyis, hogy ő örökkévaló-sága. Mert hiszen a keresztény szeretet, ahogy ő értette és gyako-rolta, az az éltető víz, amelyre az emberiség mezőinek mindig szükségük volt, van és lesz“.

\*\*\*

Maga az a tény azonban, hogy Ozanam a keresztény felebaráti szeretetet hirdette és egyénileg is szeretetreméltó volt, bajosan lett volna ok arra, hogy történetileg is nevezetessé váljék. Ami Ozanamot a kortársak is, meg a ma ünneplők szemében is mások fölé emelte, főleg a műve, amelyben ez a szeretet kézzelfoghatóan testet öltött: a Páli Szent Vince-konferenciák. Hogy mik ezek a konferenciák, bizonyára nem kell bővebben fejtegetnem. Lényegileg azoknak a katolikusoknak az összejövetelei, akik a szegények látogatására, a rászoruló gondozására és rendszeres alamizsnálkodásra kötelezték magukat. Valójában tehát jótékony-sági egyesületről van szó, amelynek tagjai időnként meghallgatják egymás beszámolóit, hasznosítják egymás tapasztalatait s ugyanakkor megbeszélik a legközelebbi teendőket. Alkotását azért keresztelte el Ozanam Páli Szent Vincéről, mert a francia „nagy századnak” ez a nagy francia szentje, aki 1576-tól 1660-ig élt, már eredményes kísérleteket tett arra, hogy a világi katolikusokat hasonló feladatra tömörítse. Valószínű, hogy régebből is találhatott volna ősöket Ozanam, azokat az elveket azonban, amelyek őt irányították, Páli Szent Vincénél vélte felfedezni hamisítatlanul. A világi, a „laikus” elemek szerepére gondolok itt mindenekelőtt. Az az alapszabály, amelyet Ozanam 1838-ban Lyonban elfogadtatott, a leghatározottabban kimondja, hogy a konferenciák tényleges vezetője nem a területileg illetékes plebános, hanem az elnök, akit maguk a tagok választanak mindenkor a világiak közül.

Az első Szent Vince-konferenciát 1833 májusában hívta össze Ozanam Párisban.<sup>4</sup> Az intézmény hamar népszerű lett Franciaországban s innen tovább is terjedt. Főleg Olaszországban és Németországban vert gyökeret, de eljutott egészen messzi tájakra is, túl az óceánokon. Nálunk Magyarországon is hajtott sarjakat a század elején, de ezeket mind elfagyasztotta azután az első világháború. Hogy hol és hány ezren és milyen eredménnyel dolgoznak ma a konferenciák keretében, ez éppen a legfőbb témájuk azoknak az ünnepségeknek, amelyek most Ozanamról emlékeznek.

Azok is, akik annakidején rávéstették a sírkamra falára a büszke felíratot, ezekben a Szent Vince-konferenciákban látták biztosítottnak Ozanam el nem múló jelentőségét. Igaz, hogy Ozanam író és tudós is volt, azt azonban pillanatig sem hitték, hogy eheli alkotásai fogják legyőzni az időt. Általános vélemény volt: ahhoz, hogy maradandó értékkel bírjanak, túlságosan gyorsan, tömegesen és sok romantikus költőiséggel készültek azok. Mint ahogy tudományos dolgozatairól valóban nem beszél már senki: könyvészeti anyag lett valamennyiből. Amiről így ma is szinte egyedül esik szó, a Szent Vince-konferencia. Pedig ha nem is képzelhetünk vallásos gondolkodást, amely tagadni tudná ennek az intézménynek szépségét, nemes és értékes voltát, korántsem áll, hogy csakis ebben fejeződött ki Ozanam emberi nagysága. Szerintem még az sem áll, hogy „főleg”.

\*\*\*

Száz éve, hogy Ozanam meghalt, de már ötven évvel utána helyesen állapította meg Charles Calippe, a múlt századi Franciaország katolikus megmozdulásainak kitűnő történetírója, hogy Ozanam is, mint oly sokan mások, „áldozata lett műveinek, vagy

pontosabban: a műveiről alkotott nem teljes és erősen leszűkített szemléletnek". Mi több — jelentette ki Calippe — „aligha kétséges, hogy éppen Ozanam egyike azoknak, akiket a legkevésbé ismertek a maguk valóságában". S még ezt is hozzátette: „Sokan a tömegből, akik csodálták benne — és méltán csodálták benne — a liberális katolicizmus' egyik legragyogóbb képviselőjét, ugyancsak meglepődtek volna, ha elibük kerülnek Ozanam írásai és megtudják belőlük, hogy ő merőben más teendőket is látott, mint a Szent Vince-konferenciákat".

Azok az írások, amelyekre Calippe utalt, elsősorban a levelek, amelyeket Ozanam az ő bizalmas barátainak küldött. Könyveiben, tanulmányaiban és hirlapi cikkeiben is nyomon lehet követni azokat a gyors változásokat, amelyeken Ozanam életfelfogása átesett. Ebből a szempontból egyenesen szerencsés körülmény az, amit az előbb csaknem megrovásként idéztünk mi is: hogy Ozanam nagysietve, a teljes kiérlelés előtt hozta nyilvánosságra műveit. Szerencsés, mert éppen ennek köszönhető, hogy folyamatosan lüktet bennük a szellemi fejlődés, kezdve a Saint-Simon tanításáról való elmélkedésektől, amit 18 éves korában nyomtatott ki, a Cid földjén, Spanyolországban tett „zarándoklásáig", amelyet 40 éves korában, alig néhány héttel a halála előtt fejezett be. S méginkább és még határozottabban tapasztaljuk a fejlődést a leveleiben.

Ami az események megítélésében mindvégig alapvető tétele maradt, azt már az induláskor világosan megfogalmazta: „A mult a mult; legyünk rá büszkék, hogy újra építhetjük ezt a világot." Bevezető sorai ezek annak a levélnek, amelyet 1831 január 15-én írt H. Fortoul-nak. Utána a következők: „A forradalmak, amelyek elsöprik a trónokat, nem söprik el az emberiséget... Ha egy társadalom elagott és alámerült, egy másik jelenik meg csakhamar: fiatalabb, ragyogóbb és szebb." Ugyanakkor azonban sarkalatos tételként jelent meg Ozanam gondolkodásában az a másik is, hogy bár a fejlődést ellentmondások viszik előbbre, az adott szakaszok mindig szintézis-jellegűek, mert többé-kevésbé tartalmaznak a mult megőrzésre érdemes értékeit. S mint meggyőződéses katolikus, természetesen a vallást tekintette elsősorban olyan értéknek, amelynek rendeltetése, hogy bármilyen változásokon át is lényeges és egyetemes eleme maradjon a kultúrának és civilizációnak. Ma már azonban napnál is világosabb — fűzte tovább gondolatait Ozanam —, hogy a vallás a jövőben csak akkor töltheti be ezt a hivatását, ha maga az egyház is közreműködik abban, hogy lehulljanak róla és mellőle mindazok a ragadványok, amelyek még a hívők körében is megzavarják a vallás igazi funkcióinak tisztaságát. A legelső és elengedhetetlen követelmény tehát — jelentette ki Ozanam —, hogy az egyházat kiszabadítsuk az állammal és pártokkal való kapcsolatokból s különválasszuk egymástól az oltárt és a trónt.

Mindezek a gondolatok meglehetősen összhangban voltak a világszerte feltörő liberalizmus szellemével, amely a mult század harmincas éveiben már különösen erős volt Franciaországban. Nem is tekinthetjük azokat Ozanam eredeti gondolatainak; érezni rajtuk Lamennais közvetlen hatását is. Kétségtelen azonban, hogy kinyilvánításukhoz a katolikus oldalon akkor még mindig

bátorságra volt szükség. Ami azonban Ozanamot valóban dicséri, sokkal inkább az a felismerése, hogy az egyház ilyen felszabadulása — a szorosan lelkiek javára — korántsem biztosíthatja még a nem-hívók részéről is a megbecsülést a vallásnak, mert ehhez az is szükséges, hogy a hívó katolikusok a saját egyéni magatartással igazolják hitük értékességét. Azt jelenti ez tehát, hogy a személyes „tanúságtétel” eszméjét, amely most annyira előtérbe lépett éppen a mi napjaink kereszténységében, Ozanam fogalmazta meg legelőször a számunkra. S ez — úgy hiszem — máris jóval nagyobb mértékben szól az ő időszerűsége mellett, mint mindaz, amiért halálakor magasztalták.

\*\*\*

Eleinte Ozanam is azzal vélte a legnagyobb szolgálatot tenni vallásának, ha kimutatja: mennyire pótolhatatlan tényezője volt ez a vallás az európai társadalom és műveltség kialakulásának. Történetírói tevékenységét elsősorban ez a célkitűzés irányította. Mihelyt azonban mélyebben belelátott a nem-hívók gondolkodásába, akikkel az egyetemi életben és baráti körében is mind nagyobb számban került össze, hamar felfedezte, hogy jóformán semmi az ilyen érvelés hatása, mert a nem-hívók könnyen lerontják azzal, hogy amiért valami jó és hasznos volt a múltban, egyáltalán nem bizonyos, hogy jó és hasznos a jelenben is. Utolsó beszédeinek egyikében, amelyet 1853 január 30-án mondott el Firenzében, ő maga idézte vissza a tapogatózásnak ezt az időszakát: „Fiatal társaim közül többen materialisták voltak, némelyek deisták; egyesek Saint-Simon, mások Fourier igéire esküdtek. Amikor mi, katolikusok, megpróbáltuk emlékeztetni őket a kereszténység csodáira, mind ezt felelték: „Igazatok van, ha a multról beszéltek; a kereszténység valóban csodákat művelt, ma azonban halott. Mert nézzük csak, hogy ti, akik azzal büszkélkedtek, hogy katolikusok vagytok, ugyan mire hivatkoztok? Hol vannak a művek, amelyek megmutatják a hitetek teremő erejét s ezzel a mi tiszteletünket is kiváltják irányában?” S egy ilyen alkalommal, amikor benneizzott a levegőben, hogy értelmes válaszra van szükség, jelentette ki Ozanam: „Igazatok van, ezt a szemrehányást nagyonis megérdemeltük.” S akkor született meg benne a modern kereszténység legfőbb parancsaként a tanúságtétel eszméje: „Igen, neki a munkának: kell, hogy cselekedeteink összhangba jussanak a hitünkkel!”

De mit tegyünk? — ötlött fel nyomban a kérdés. Az nyilván nem elegendő, ha csupán szónokolnak és nagy frázisokat hangoztatnak. Még akkor sem elegendő, ha annyira megegyeznek azok a kor szellemével, mint annak hajtogatása, hogy „a katolikus ember egyformán szeretheti a vallását is, meg a szabadságot is”. S hosszú tépelődés után Ozanam erre az elhatározásra jutott: „Tegyünk azt, ami legjobban tetszik az Istennek: segítsük felebarátainkat, ahogy Jézus Krisztus cselekedte, helyezzük hitünket a keresztény szeretet védelme alá”.

Íme tehát ez az előzménye a Szent Vince-konferenciának, amelyet Ozanam csupán azért létesített, hogy eszközül szolgáljon egy magasabb cél munkálására. Amiből máris nyilvánvaló, hogy ugyancsak félremagyarázták Ozanam szándékait akkor is, meg ma

is mindazok, akik a karitást öncélként melengetik — s ez a kisebb hiba —, vagy éppen más célnak, mint a saját hit ébrentartásának rendelék alá. Ozanam elképzelésétől merőben távol állott az a sokszor bizony származékos látvány, amelyet az ő kezdeményezése, de az ő megnemérése nyomán tovaterjedő jótékonyági egy-leteskedés általában nyújtott. Amit ő akart, lényegében az volt, hogy aki Krisztus követőjének vallja magát, bizonyítsa is be ezt a felebaráti szeretet áldozatos gyakorlásával, annál is inkább, mert az ebből származó kegyelmek fogják őt megerősíteni a hitében. Következésképpen — s ezek megint Ozanam szavai — a cselekvő szeretet gyakorlója nem „jótévője” a gyámoltottaknak, hanem egyenesen „lekötelezettje”, mert azok az ő számára „az isteni kegyelmek letéteményesei és szétosztói”.

Kizárólag ezek a megfontolások, amelyek a keresztény tanításnak és hagyománynak közvetlenül a szívébe nyitottak, vezették Ozanamot, amikor az első Szent Vince-konferenciára összegyűjtötte hívó barátait. Hogy a belőle kiterelődő karitás az maga megszervezett formában jelentősen elkanyarodott ettől, a legkisebb árnyékot sem vetheti őreá. Abban sincs semmi része, hogy ez a karitás a magasabb és vagyonos rétegekben azzá a működő foglalatossággá vált, amellyel igen-sokan, akiket helyzeti adottságaik szembeállítottak a gyökeres, társadalmi reformokkal, csupán a lelkiismeretüket próbálták megnyugtanni, sokan pedig, az aggálytalanabbak, a reformok szükségességét szerették volna megkerülni. Mert ami ezt illeti, Ozanam félreérthetetlenül figyelmeztetett: „Az igazságtalanságokat karitással soha meg nem szüntetjük. A szeretet: ez a szamaritanus, aki olajat önt a megtámadott utas sebeire. Am a támadásokat megelőzni a jognak és az igazságosságnak a feladata”.

Az elmaradhatatlan fejlődés ugyanis gyorsan bekövetkezett Ozanamnál abban a tekintetben, hogy a szegények otthonait járva rádöbbent az ott tapasztalt nyomorúságnak azokra az igazi okaira, amelyek magában a társadalmi szerkezetben rejtlettek: „Igen — írta 1833 március 19-én legbizalmasabb barátjának, Falconnetnak —, a szegények hozzásegítettek, hogy felfedezzem a népet és a nagy szociális problémát, amely mindeddig alig jutott eszembe”. Mindjárt hozzá is fűzi ítéletét: „A társadalom legnagyobb szége egy szabad nép nyomora”. Egy évvel később, 1834 július 21-én pedig már ezt írta ugyancsak Falconnetnak: „Mevann bennem a tisztelet a kívénhedt rojalizmus iránt, az a tisztelet, ami kijár egy dícsőséges rokkantnak; de nem támaszkodok rá, mert falábalával képtelen haladni az új nemzedékek útján. Nem veszek tagadásba és nem utasítok vissza semmiféle kormányzati rendszert, de valamennyit csak akkor fogadom el, ha alkalmas eszköz arra, hogy az embereket boldogabbakká és jobbakká tegyük”.

S ettől kezdve már ez az új eszme hevíti, meríti álmatlan-ságba éjszakáit és adja kezébe újból és újból a tollat: jobb és boldogabbá tenni az embert! Hogy miként, arra a választ eleinte tisztán a vallási körében keresi. „Arról van szó — írja Janmotnak 1836 november 13-án —, hogy megtudjuk: melyik fog felülkerekedni, az önzés, vagy az áldozatosság szelleme? Hogy a társadalom nem lesz-e más, mint a nagy kizsákmánylás szerve az

erősek javára, vagy mindanuyiunk intézménye, amely az egyese-  
ket az összések javára és főleg a gyengék megvédésére rendeli? —  
Néhány nappal előtte, november 5-én kelt levelében pedig, amely-  
nek címzettje L. Voir volt, ezeket olvassuk: „A keresztényeknek  
közre kell működniök abban, hogy amennyire csak lehetséges,  
egyenlőség uralkodjék az emberek között, hogy az önlfentes kö-  
zösség váltsa fel a mai Kényszereket, s hogy a szeretet pótolja  
ki azt, amit az igazságosság egymagában meg nem teremthet“.

Lehetetlen észre nem vennünk ezekben a sorokban a mult  
század eleji primitív vagy romantikus szocialisták hatását. Oza-  
nam azonban, amint látóköre gyorsan szélesül, gyorsan túl is  
halad rajtuk. Volt annyira történész, hogy felismerje a „belátá-  
sos“ elméletek meddőségét s kimondja: a népnek magának kell  
felszabadítania magát. S volt annyira jogász, hogy felismerje a  
két lényeges kérdést, amelyek a társadalom szerkezetét meghata-  
rozzák: a tulajdonjognak és a munka jogainak miként való ala-  
kítását.

\* \* \*

Senki sem róhatja meg Ozanamot azért, hogy mint katolikus  
gondolkodó nem fogadta el Proudhon híres tételét, attól azonban  
egyáltalán nem riadt vissza, hogy kijelentse: „A magántulaj-  
doni rend alacsonyabb és tökéletlenebb állapot“. Nem vitás ugyan-  
is — fejtí ki Ozanam —, hogy „Isten, aki egyedüli ura a földnek,  
azt csak használatra engedte át az embernek. Kezdetben együt-  
tes, közös használat is volt, és pedig kinek-kinek a szükséglete  
szerint“. A magántulajdoni rend szerinte a bűnbeesés követke-  
zménye, amelynek nyomán „az ember kitépte magát mind az isteni  
rendelések, mind a szociális rendelkezések alól“.

Elégre ismerem ennek a kérdésnek katolikus irodalmát s jól  
tudom, hogy más érvek is szerepelnek abban. Ozanam minden-  
esetre azt a felfogást érezte helyesnek, amelyet lényegében már  
Bossuet is vallott: „Isten, az emberek közös atyja, egyenlő jogot  
adott mindegyik gyermekének az összes dolgokra. A gyűjtés és  
halmozás felhetetlen vágya azonban nem engedte meg, hogy ez  
a szép testvériség sokáig tartson a földön. Jött az osztozkodás  
és a magántulajdon, ami azóta az összes viszályoknak forrása  
lett“. S nemhiába volt Ozanam akkora hódolója Assisi Szent  
Ferencnek — egyik legjelentősebb munkája *A XIII. század fran-  
ciskánus költői Olaszországban* —, habozás nélkül vonta le a kö-  
vetkeztetést: a keresztények feladata az, hogy megkönnyítsék a  
visszatérést a magasabb és tökéletesebb állapotba: „A társadalom  
nem maradhat fenn, csak ha megtagadjuk az önző egyéni érde-  
keket ama szeretetből kifolyólag, amely közössé teszi a dolgokat.  
Minél kisebbek azok az egyéni érdekek összessége, annál job-  
ban megokosodnak a közössé tett javak és előnyök; annál na-  
gyobb növekvésnek indul a civilizáció, lépésről-lépésre mindad-  
dig, amíg eléri a legmagasabb fokot, azt a fokot, amelynek mérő-  
je a tökéletes közösség“.

Abban az írásában jelentek meg ezek a sorok, amelyet *Az egy-  
ház javai* címmel adott ki. S ez az a program, amely már nem  
számíthatott a Szent Vince-konferenciákéhoz hasonló fogadtatás-  
ra. „Nem is hinnéd — panasolta fel Ozanam 1838 május 17-én

kelt levelében az édesanyjának —, mennyi kicsinyesség, hitvány-ság, álokoskodás, nyilvános sértés és becsnírlés az, amivel az emberek a legteljesebb jóhiszeműségük mellett is elárasztottak. Azok miatt is szenvednem kellett, akik szerettek engem“. Kétség azonban nem támadt Ozanam lelkében, kivéve azt az egyetlen mozzanatot: vajjon lehetővé teszik-e az emberi gyarlóságok, hogy valóban felemelkedjék az emberiség a tökéletességnek ily magas fokára? „Ám ha ez kétséges is — írta már ugyanebben a művében —, az egyháznak magának nem szabad lankadnia a feléje való törekvésben. Kell, hogy ösztönzést is adjon ebben az irányban. Ne elégedjék meg az egyház azzal, hogy az imában, a jócselekedetekben és az egymás érdemeinek átháramlásában a szellemi javak igazi közösséget teremti meg. Ezenfelül még a földi javak közössé válásán is kell dolgoznia“. S miként Ozanam nyomában hozzáfűzte: „Meg kell mutatnia mindenekelőtt a saját javai tekintetében, amelyeket Isten tulajdonaként, vagyis a rászorulóknak öröksége gyanánt tartozik kezelni“.

A végső kép, amely a társadalmi ellentétek feloldását tükrözi és az osztályharcok történetét zárja, mindenesetre ekként bontakozik ki Ozanam lelki szemei előtt: „Amikor az emberek ismét méltók lesznek a „testvér“ elnevezésre, a dolgok visszatérnek eredeti rendeltetésükhöz s a föld, újból megáldatván, ugyanazok között a feltételek között találja magát, mint azon a napon, amikor a maga szűziségében először fordult meg a tengelye körül“.

Sokan kiáltották ki akkor Ozanamot rajongó fantasztának és sokaknak útja vált el az övétől. Jellemző, hogy még a mi századunk elején is megrostálták írásait s nem egyet kihagytak „összes“ műveinek kiadásából. Köztük azt a viharverő cikkét is, amelyet „Passons aux barbares“, „Menjünk át a barbárokhoz“ — már ahogy az előkelők a forradalmárokat nevezték — címmel az 1848-as forradalom kitörésekor a *Correspondant* első oldalán tett közzé. Pedig ha nem is tüdték követni Ozanamot szárnyalásában, nyilván keresztényi módon cselekedtek volna, ha egy emberként odasorakoznak köréje azoknak a közvetlen feladatoknak elvégzésére, amelyeket igen nagy valóságérzéssel vázolt fel előttük.

Hogy egyebet ne említsek, Ketteler püspök mainzi beszédeit hét-nyolc évvel megelőzve követelte Ozanam a „természetes munkabér“ fogalmának elismerését és a hozzá való jog mielőbbi érvényesítését a gazdasági rendben. Szemben tehát a kortársakkal, akik tabunak vallották a szerződéskötés „szabadságát“, Ozanam annak a kimondatása végett szólította küzdelemre őket, hogy senki dolgozó ne kaphasson munkabér fejében kevesebbet, mint amennyi normálisan szükséges az ő és családja tisztességes megélhetéséhez, a gyermekei neveléséhez, sőt valaminő formában az öregségéről való gondoskodáshoz is. Majd amikor tapasztalnia kellett, hogy sem az államhatalom, sem az uralkodó rétegek nem hajlandók megmozdulni ebben az irányban, pontosan 1848-ban felhívta a katolikusokat, hogy szálljanak síkra a munkások szervezkedési szabadságáért, miután épp elég idejük volt annak felismerésére, hogy csakis a dolgozók szervezett hatalma szabadíthatja fel gazdaságilag is a népet. Avégből pedig, hogy elsősorban az ipari munkásságnak saját képzett vezetői legyenek, Ozanam

még ebben az évben, 1848 októberében teendőként hirdette meg ezt is: „Nyissunk esti iskolákat a felnőttek számára, Páris külvárosait pedig szórjuk tele művészeti és iparművészeti konzervatóriumokkal, csupa Sorbonne-nal, ahol a szerelő, a mázoló és a nyomdász gyermeke ugyanúgy megszerezheti a felsőoktatás jó-téteményeit és kiművelheti értelmét, mint az orvos, vagy az ügyvéd gyermeke“.

\*\*\*

Egészen természetes, hogy minél előbbre haladunk a társadalmi élet törvényszerűségeinek megismerésében, annál higgadtabban és annál kevesebb elfogultsággal tudjuk megítélni a múltat és annak embereit. Akik Ozanam korában szóhoz jutottak a fórumokon és befolyást gyakoroltak a közéletre, azoknak magatartását is nagyjában az adott helyzetük és kézenfekvő helyezkedésük határozta meg. Szűk és mondhatni, szükségszerűen szűk szemléletükön csak az egész kivételes szellemek emelkedhettek felül. Ilyen kivételes szellem volt Ozanam is. Katolikus oldalon, úgy vélem, a katolicizmus egyetemes történetében is a legnagyobbak egyike.

Mint ilyennek, az ő sorsa is az, ami az összes igazán nagyoké: a kortársak is másként látják és a későn ünneplők sem egyformán és azonos okokból értékelik. Én azonban meg vagyok győződve róla, hogy a világnak ezen a részén a mi ónunk, amelylyel mérünk, már súlyosabb lett és mélyebbre is szánt.

## ESTI TÉPELŐDÉS

*Aranyból öntött óriási órát,  
Zsebre dugta az este a napot.  
Csöpp kerted újra részvéttel hajol rád  
S míg ébrednek a mentaillatok,  
Te töprengésben nézed a futókák  
Tövén bujkáló vadrózsa magot.*

*Kezüket már a hold tüzébe mártják  
Köröskörül a bokrok és a fák,  
Mint örültek, ha rőt mennybéli máglyák  
Pirosán lesik lobogó haját  
Halottjaiknak... Csipős éji párák  
Lágy kendője hűsíti már a szád.*

*Vén Milton vak szemével bibelődöl.  
Kialvó fény, két csillag közt remeg...  
A szived malma szörnyű gondot öröl:  
Fáradt, kopott, mély szemed is beteg...  
De ajkadról már forrásként előtör  
A kérő szó, mely bátor és meleg.*

*Engedd Uram, hadd lássam szép világod.  
A hajnalkát, az ezerjófűvet.  
Neked is csak keserű volna látnod,  
Ha homlokomról két sötét üreg  
Meredne föl az égre és a hályog  
Zölden takarná, mint a zöld üveg...*

*Vigyázz szememre. Nyisd és csukd be lassan,  
Mint templomajtód fönt a dóm falán...  
Világosságod égő sugarakban  
Szemem két kútja záporozza rám  
S Orcádat is velük lássam meg majdan,  
Istenem, Órzöm, Kincsem és Árám...*

*Ugy-e Uram, ha majd meghalt a testem  
S bús szenteltvízzel hintik a hívek,  
Mint Te hinted a hervadt őszi kerten  
Lassú esőkkel olykor a hideg  
Fáradt talajt: két kipattant szememben  
Még a halált is fény deríti meg?*

*Mi volnék én világosságod nélkül?  
Mi volna kihunyttömeggént a nap?  
Nézd, az ég bőre violásra kékül,  
Csillognak apró, éji bogarak...  
S mint minden ember: gyáván és merészül  
Szólitalak, egyre szólitalak.*

Városi István

# ANGYAL A GRUND FELETT

Irta Kertész Ferenc

## Kilakoltatás!

A hír, mint száraz bozótban a láng futott végig a lakásokon. A tapasztalatszerzés ösztönével akarta látni mindenki a sujtottakat. Mert mindannyiuk sorsában lappangtak hasonló lehetőségek.

Délfelé aztán Mártuska óvatosan tisztába rakta a kicsit és leereszkedett a zsámolyra. Sokáig babrált a blúza körül, reménykedve, hogy az ablakon bebámészkodó szomszédság elvonul, de az emberek nem mozdultak. Azelőtt sohasem szégyelte a szoptatást. Most restelkedett, hogy megszólják a testében megint ébredő élet miatt.

Mára szólt a végzés és a bútorok összerakva, a matracok szépen spárgával átkötve, a kevés fehérenemű és a konyhai ingóságok rongybatyuba csávarva várták a hatóság embereit, akik majd kihurcolják otthonukat a szabad ég alá és ott közszemlére teszik elesettségüket. Mindez olyan volt, mintha bensőséges és elmondhatatlan családi titkaikat hozná hivatalos segédlettel a lakótelep tudomására. A megszégyenültek büntudata mardosta. Kalodában mutogatott szégyenprédának érezte magát, aki ismeretlen vétékekért lakol. Mert kissé gögösen és rátartian éltek, a grundok között épült nagy bérház legfelsőbb emeletén, sértődött és okatlan visszahúzódásban a többiektől, és most, hogy az események a mélypontnál is mélyebbre lendítették létüket, Mártuska kétszerezsen érezte a megalázás súlyát, amelyben volt valami megtorlásféle is. Műszaki rajzoló volt az ura és két szemeszterre járt valaha a műegyetemen, amíg el nem vette a rövidlátó Mártuskát. Azóta reménytelenül kallódott az értelmiségi réteg és a testi dolgozók közötti senkiföldjén, sehová sem tartozva, legtöbbszor munka nélkül, rövid ideig tartó íróasztalállásokat felcserélve a kocsikísérő, vagy az építésírnok nehezen rangsorolható tisztével.

Az augusztusi nap forrón tűzött, sugarai rátapadtak a falakra. Mintha feloldották volna a nyár porát, a környező telkek szemétdombjainak illata majdnem láthatóan terült szét az ötödik emeleten. Lőrinc még sohasem érezte ilyen erősen a kültelki nyár szagát. Amíg fellihegett a lépcsőkön, a póruljártak önvigasztalásával erősítette magát: — egészségtelen lakás volt, ártott a gyerekeknek. De ez inkább gépies mondatfoszlány volt, mint tárgyilagos vélemény. Lesütött szemmel haladt át a szomszédok sorfalán. Az átlagosnál kisebb, kopasz emberke volt, kevés, szintelen haja fésülhetetlenül lebegett a koponyája oldalán, járása kacszázó és rojtos nadrágjának szára alól kirívóan villogott a sötét cipő felett a fehér zokni.

Mártuska még mindig az üres szoba közepén, a bútorkup aljában ült. Gépiesen ringatta a már régen alvó kicsit. A férfi komoran és magába húzódva nézett körül a szobában. Szeme egy

pillanatig megpihent az asszonyon. Kegyetlenül fennakadt benne az ítélet:

— Tizenkét dioptria.

Már máskor is gondolt erre, de hősiesen elhessegette az el-lenszenvet, amelyet a felesége vaskosan dudorodó pléhszemüvege keltett benne. A lencse mögül felnagyítva, csúnyán és jóságosan nézett rá a szürkés-kék pupilla. Mártuska nagyon rövidlátó volt. Kereskedelmi tanfolyamot végzett, kalapkészítést is tanult és éppen egy kertészeti kurzus megnyitására várt, amikor Lőrincet megszállta a lovagiasság és feleségül vette. És hozzájuk költözött a mama is, amikor a nagy biztosító, ahol a szegény papa huszonöt évig portás volt, megbukott és így megszűnt a lassan csurdogáló, de biztos özvegyi nyugdíj.

— Ennél valamit? — kérdezte az asszony és már ugrott is, mert megérezte a férfi gondolatát. Visszahelyezte a babát a tek-nőbe és elővette a rongyszatyorból a kenyeret meg az uborkát. Ráhelyezte az ételt az összecukott vaságy fémlapjára, mivel az asztalt felborították, hogy könnyebb legyen levinni. Mert azt hit-ték, nekik kell lecipelniök.

Lőrinc szóltalanul evett. Az emberek még mindig a gangon álltak.

— Kálmánkának a Lengyelne főzött egy kis tejbegrízt — mondta Mártuska.

Kálmánka künt sivalkodott a gangon, kergetőzött a szomszéd gyerekekkel, mintha most, mikor elváltak, találnák meg egymást és még ma kellene pótolniok az elmulasztott időt. Mert eddig Kálmánka nem érintkezhetett senkivel a házban.

Mártuska elővette a seprőt és még egyszer kiséperte a szobát, hogy úgy adja át a lakást, ahogy rendes és tiszta népekhez illik. Lőrinc a szoba közepén ült, mert a redőnyt a háziúr már lesze-reltette s ő nem tudott hova bújni a bámuló szemek előtt; gyűrött noteszt és rövidre faragott ceruzát kapargált ki a zsebéből és úgy tett, mint akinek halaszthatatlan számolni valója van.

Kondás bácsi jelent meg az ablaknál. Szép Tolsztoj-szakálla kenetteljesen lebegett. A többiek utat nyitottak neki.

— Mondja szomszéd úr, volt a polgármesternél? Nem? Hát idefigyeljen. Felmegy a Turnerhez, a városatyához és megmondja, hogy én küldtem. Hivatkozzon csak a Guszti bácsira. Húsz évig volt vendégem az Admirálban. Egy városatya mindent elintéz. Mondja csak, hogy a Guszti üzeni, a főúr a lokálból. Meglátja, olyan szükséglakást kap, hogy fűtyül erre az ócska hodályra. Protekció az egész.

— Köszönöm szépen Kondás úr. Szabad a címet? — s már írta is, mert a Kondás bácsinak valóban voltak összeköttetései, min-denki tudta róla. Ha a lóverseny miatt nem keveredik valami sikkasztási ügybe, akkor még ma is lobogó frakkban számolja el

a pezsgőt a vendégeknek a híres Admirálban, egyébként jólmenő koldús-standja van az éjjeli mulatóhelyek előtt.

Menyhért pedig, aki a köztisztaságnál dolgozik és a házban féltek tőle, mert egyszer összeakaszkodott a rendőrrel, odaverte sapkáját az ablakrácshoz és csak ennyit mondott:

— A nyavalya törje ki őket. Ilyet tenni egy családós emberrel. — Fogatlan szájából kivette a pipát. — Mert szervezetlen a nép kérem. Ez az oka mindennek.

Lőrinc csak ült a szoba közepén, számolt, számolt és elnézte, amint a Mártuska tesz, vesz, rakodik, rendezi a semmit.

— Tizenkét dioptria — tért vissza agyába a gondolat s egyszerre eltérbélyesedett benne valami nagy, szeretetben fogant szánakozás. Mert minél csúnyább lett szegény Mártuska, annál jobban szerette, és minél rövidlátóbb, annál inkább kívánta, hogy bárcsak óvhatná és dédelgethetné.

A bérház az izzó, sárga köhasáb lassan tompább színekben játszott, ahogy az augusztusi nap elúszott a nyugati hegyek felé. Nagyon gyöngén, de mégis érezhetően belopódzott a folyosóra a közeli grundok vadvirágainak lélekzete. Lőrinc még sohasem volt otthon hétköznap ebben az órában. Eddig csak vasárnapokon érezte a nyári alkonyatok halk, fásult, unalomra zuhanó szomorúságát. Feszélyezett áhitat lengte körül és csöndesen beszélt volna, ha egyáltalán akadt volna mondanivalója. A szomszédok lassan táugultak a gangról, mert a részvétnek is vannak határai. Ki elment vacsorát főzni, ki egy kis snapszlira a kiskocsmába, míg a nagyon pénztelenek szaggatott beszélgetésbe fogtak a kapu előtt. Most Kálmánka rontott be, felhevülten az újszerű, eddig tiltott barátkozástól. Fáradtan Mártuskához futott, aki az ablakmélyedésben ült, befúrta fejét az anyja kötényébe és patakozott belőle a szó, álmosan és mégis frissen, feleletet nem várva, míg egyszerre csak elaludt az édesanyja ölében.

Aztán hazajött a mama, csoszogva, szótlantul. Mereven vasalt fekete kendője körülburkolta az arcát, imakönyvét a kebléhez szorította és ahogy hallgatagon tett-vett a már üres szobában, Lőrincben ingerültség támadt ellene. Hogy ennek minden mindegy. Nem szól hozzá soha semmihez, nem búsl semmin. Annak sem örülne, ha valami jó történnék velük. Adja itt a szerény, szenvedő anyóst, aki meghúzódva tengődik a veje kegyelemkenyerén.

A mama pedig kibaktatott a gangra egy kis levegőt szívni. Egy idő óta nehezen lélegzett és éjszakánként fájdalmai voltak.

— Azt hiszem, már nem is jönnek ma; egészen beesteledett, — rebegte bizakodóan Mártuska. Lőrinc felemelte a fejét és összeszorított szájjal felnevetett. Mert ő már hallotta a hangzavart a kapu alól. Újból nyíltak az ablakok, teltek a folyosók; a látványosság varázsa végigrezgett az udvaron. Már jött is a menet: elől a két rendőr, némileg megbékélt képpel, mert már hallották a házimestertől, hogy csöndes emberekhez mennek, akik nem csap-

nak ramazurit, nem kapaszkodnak üvöltve a bútorokba, és az asszonyt nem kell lerángatni a folyosó korlátjáról. Mögöttük a munkások, vasalt városi zubbonyban, méltóságteljes és elhárító jóindulattal. Aztán a házmester, aki altiszt a főorvosi hivatalban és fűszereseknél és kocsmárosoknál nyitott és soha ki nem egyenlített számlája van; egyébként jómódú és gondtalan, ezért mindig zavart kissé s ezt hiába próbálja némi fölényvel leplezni. Mögötte a lakók, a megmenekültek szolidaritásában, és mégis, mintha valami bizonytalansági érzés gyötörné őket.

— Hát... — mondta a házmester és karját Lőrincék felé lendítette, aztán széjjeltárta kezét és felhúzta a vállát.

— Ne féljen nagysága, majd vigyázunk rá — szólott az egyik szállítómunkás.

— Nekem is van egy sógorom, aki már két éve állás nélkül van. — mondta az egyik rendőr, egészen megenyhülve a könnyű esettől. — Pedig betonos; az ember azt hinné, ezeket keresik.

Könnyedén megemelték a csorbalapú asztalt, az összecsucott vaságyat, a mama díványát és az egyik félkézzel nyakába kanyarintotta a batyuba kötött ingóságokat. Lőrinc karjára vette Kálmánkát, Mártuska a kis Kingát. A teknőt az egyik asszony kivette a kezéből. A házmester gyorsan lakatot tett az ajtóra, aztán lekiáltott az ötödik emeletről:

— Kérem, ne tessék a kapu alá. A gondnok úr nem szereti.

— Csak vigyék ki a mezőre — intézkedett az egyik rendőr. — Úgy fognak aludni, mintha vikkendeznének — és szabadkozva Lőrincékre mosolygott.

Lőrinc soha nem tudta meg, hogyan ment ki a kapun, hogyan botorkált át a vasúti töltésen, hogyan keltek át a grundot szegélyező keskeny árkon. Csak arra emlékezett, hogy egyszerre többben is a kezét szorongatták, mert hozzátartozott a nap eseményéhez, hogy legalább megérintsék a hőst, akivel ilyen rendkívüli és mégis közismert dolog történt. Aztán aláírt valamit a rendőrnek és mikor tisztulni kezdett körülötte, már megint a rosszlábú széken ült, a grund közepén, és Mártuska szoptatott a zsámolyon, a mama a díványon szunyókált, Kálmánka pedig izgatott szuszogással aludt ölében.

Besötétedett. A grundról a bérház fantasztikus kőbástyának tűnt, melynek lapos tetején szikrázva tört meg a hold. Hűvös kis szellő emelgette az ágyon a lepedőt. Lilás burookban ültek a fekete mező közepén és finom nedvességként rakódott tagjaikra a föld lehelete. Éjszakai lepkék zümmögtek körülöttük, szentjánosbogarak villództak a lábuk alatt és a távoli város fényjeleket küldött. És itt csönd volt, béke, mintha a mesék földjén ülnének, öten a grund közepén. Néha vonat horkant végig a töltésen, ragyogó fénykígyók, valahol egy sziréna üvöltött, és olykor távoli szavakat lökött feléjük a szellő.

— Hány óra lehet, — gondolta Lőrinc és le akarta olvasni

az időt a holdról; úgy érezte, számára most csak ez a fontos: hogy megtudja, hány órát mutat a hold. Valami változatlan és nagyszerűt keresett, valamit, amibe megkapaszkodhatik.

Mártuska megmozdult a zsámolyon és ő feleszmélt, ráeszmélt, hogy nincs egyedül. Öten, összekötve a testi és érzelmi kötelek acélsodronyával, együtt várják sorsukat a hold alatt. Nagyon közel tudta mindannyiukat, mintha az egész család a térdén feküdnék, úgy, mint az alvó Kálmánka.

Mártuska is a holdnak fordította az arcát és szemüvegének lencséje megcsillant a fényben, olyan, mint az ékkő. A baba már aludt az ölében. Anyai fülével figyelte a Kálmánka lélekzetét és méhében megmozdult a készülő élet.

A mama fuldokolva hortyogott, fáradtan és zihálva, és Mártuska megsejtette, hogy a mama nagy böles, olyanokat tud, amit sem ő, sem Lőrinc, sem Gusztó bácsi, a főpincér, sem a hatalmas munkaadók, sem künt a világban a szerencsések és okosok nem tudnak. Igen, a mama sárga pergament arcával, egy hosszú élet kínjaival, szüléseivel, nagymosásaival, özvegységével és szegénységével jól megtanulta a leckét. Mert a mama tud szenvedni és imádkozni.

A hold meg csak fénylett, rendületlenül és biztatón. Kálmánka arra ébredt, hogy ezüst szikrákkal telítve csillag körülötte a világ. Érezte az apja férfias, nyugtató meleg szagát. Nyujtózott egyet, doromboló hangokat csalt ki belőle a jóérzés. Cimpái kitégultak a grundon elszórt vadfüvek illatától. Átölelve az apja nyakát, úgy suttopta:

— Apu, ugye, ha sok-sok székre állnál, akkor le tudnád venni a holdat?

— Csend legyen Kálmánka. Apu fáradt. Aludjál.

S a kisfiú mintha valóban elaludt volna. Néhány percig csönd volt, akkor hirtelen fölmutatott az égre és boldogan, izgatottan fölkiáltott:

— Apu! Angyal! Ott van a felhő mögött. De most előjön. Milyen gyorsan repül a csillagok közt!

Két széles felhőhát között úszott el a hold; mintha kiterjesztett szárnyakkal suhanna el a sötét égi vizek felett.

— Látom az angyalt! Anyu! Látom az angyalt!

— Nem hallgatsz! — mordult rá idegesen az apja.

Az anyja pedig ösztönösen védte:

— Biztosan álmodott.

S most a mama, akinek napok óta a szavát sem lehetett hallani, megszólal. Hangja rekedt volt a hosszú hallgatástól és ettől szavai különös súlyt kaptak, majdnem félelmetes melléklöngét, mintha nehéz, bársonyos harangszó lebegne a giz-gazos föld felett, — itt a holdsütötte grundon, a külvárosi éjszakában.

— A gyerek mindig látja az angyalt — mondta. — Akit az Isten nagyon szeret, annak megmutatja.

A férfiban bosszúság támadt. Még ez az öregasszony is - gondolta. Feleségére pillantott, s látta, hogy az is az eget kémleli, hunyorgó szemmel a tizenkét dioptriás üveg mögött. Az eget, mely kissé bizonytalanul remegett megszámlálhatatlan csillagával, lassankint olyan lett, mint valami gyöngéd tótükör, remegő ezüst gomolyag, és habjai közt fénylik a diadalmas angyal.

— En is látom — suttogta és átszellemülten mosolygott. — Én is látom az angyalt.

Ekkor Lőrinc is fölnevezett az égre. Közönséges nyári ég volt, holddal és csillagokkal. Mégis megborzongott, mert mintha szárny-suhogást hallott volna, mintha egy könnyű szárny legyintette volna arcon.

Föhlállt; karjában végtelenül könnyűnek érezte a fiát. Lefekette szépen az ágyra; ő maga is könnyű volt, amilyen soha még és erős és valahogyan határtalan. Boldog.

Lassan a lomjaikhoz ment, kibontotta a batyut, kruplit szórt a földre, s amíg a családja ámulva nézte, széthasogatott a baltával néhány elszórt kerítéslécet. Tüzet rakott; nézte egy percig, hogyan vonja be piros mázával családjának arcát a lobogó lángok fénye; és nyugodtan sütni kezdte a vacsorai krumplit.

## SARLÓSBOLDOGASSZONY

*Ain-Karimba sietett,  
A hegyes tartományba,  
Keblére vonta köntösét,  
Libbenve járt a lába.*

*Pacsirtalelke zengve szállt  
A földtől fel az égig,  
Elrejtve vitte Istenét  
Hegyen és völgyön végig.*

*Az út mentén virágfejek  
— Harmatkönny kelyheikben -  
Egymásnak sügták titkukat:  
„Köztünk jár az Isten...”*

*Kalászkok sárga erdeje,  
Aranyló búzaszőnyeg  
Megsimult lépteit alá  
A százszor áldott nőnek.*

*Mozdult Erzsébet magzata  
Repesve, szíve alján,  
Áldott az asszonyok között,  
Ki jött, dallal az ajkán.*

*És minden himnuszok között  
A legszebb szállt az égre,  
A világmindenség dalolt  
S a földre jött a béke.*

Karácsonyi Márta

Sinkó Ferenc

## A MAGYAR ROBINSON ÉS IRÓJA

Szekér Joakim Alajos, akinek az elmúlt évben volt két évszázados születési jubileuma, egyike azoknak a magyar íróknak, akikről a maga kárára feledkeznek meg az utókor. Zaklatolt életében nem tudott sokat alkotni, de amit alkotott, máig is olvasható, érdekes és tanulságos.

Rév Komáromban született 1752-ben. Atyjáról, Szekér Pálról és anyjáról Orbancsics Katalinról annyit jegyeznek fel a szájszavú tudósítások, hogy polgárok voltak a nagymúltú dunamenti városban. Iskoláit valószínűleg itt kezdte s mint rhetor 1768-ban belépett a ferencrendbe. Itt szentelték pappá 1775-ben. Mint felszentelt pap folytatta tanulmányait Nagyszombatban, majd Pesten, ahol 1778-ban megszerezte a baccalaureusi címet. Nagyszombatban, majd Pesten tanított, végül újoncmester lett rendje szombathelyi házában. Itt írta meg első könyvét, a Magyarok eredetét, mely 1791-ben jelent meg és az első nagyközönségnek szánt történelem könyv volt. A zamatos modorban írott mű azonban nemcsak sikert hozott számára, hanem ellenségeket is támasztott ellene. Egyetlen helyen bírálta a Szentazék, illetve VIII. Bonifác pápa politikáját s ez elegendő volt rá, hogy eretnekséggel vádolják meg az ismeretlen ellenfél, akit történelemkönyve második kiadásában emleget, de nem nevez néven. Hogy megszabaduljon a zaklatásoktól, 1795-ben átlépett a ciszterci rendbe, de rövidesen innét is el kellett távoznia s felcsapott tábori lelkésznek.

Splényi ezredébe osztották be és azzal járta be Ausztriát, fél Olaszországot és Magyarországot. Részt vett a marengói csatában, könyvet írt róla. A radstadti béke után került haza ezredével Magyarországra, majd Erlélybe. Pesten írta meg kétkötetes regényét, a Magyar Robinsont. 1805-ben már ismét Olaszországban járt ezredével.

A fáradságos élet aránylag korán törte meg erejét, de munkássága nem csökkent: sorra jelentek meg művei a Hadi Tudomány, a Magyar Robinson (1808—9), majd történelemkönyvének második kiadása és még arra is ráér, hogy németből könyvet fordítson Franciaország történetéről. 1810 szeptemberében Kolozsvárt hal meg.

„Szekér Joakim Alajos szerzetes volt — írja róla Beöthy Zsolt, a szépprózai elbeszélésekről szóló könyvében — egyike a nemzeti ébredés buzgó apostolainak. Egyike azoknak, akiknek lelke elég gazdag volt, hogy két oltárnál áldozzanak kolostoruk celláiban, a vallásén és a hazáén. Barótinak, Révainak, Rájnispnak, Dugonicsnak, Verseghynek utána következő, de nem méltatlan társaságukra“.

Hozzátehetjük: nemcsak, hogy nem méltatlan társaságukra, de méltatlanul marad el onnan. És nemcsak a buzgalom és a lelkesedés jogán van közöttük helye, hanem tehetségéért, széles látóköréért és az akkori jobb íróknál sem mindennapi képességeiért is. A Magyarok eredete előszavában maga tesz tanúságot nemzetébresztő célkitűzéseiről:

„Nem írtam én ezt azon Bölts Emberek kedvéért, akik előtt ezen tudomány szinte oly esmerétek, mint a maguk tulajdonábrázata; sem azoknak kedvéért, akiknek mind érték vagyon a sok és nagyobb Könyveknek megszerzésére, mind idejek azok olvasására, mind pedig elégségek azoknak értésére; hanem azokért, akik ezek nélkül szűkölködnek, leginkább, akik előtt a Deák-nyelv valamennyire esmértelebb... Hasznosabb lézen, vélem én, ha az Ásszonyi rend más erkölts pazarló könyvek helyett illetén elme tápláló és okosságot élesztő dolgok olvasásában tölti unalmas óráit. És ez volt, megvallom igazán, második okom, hogy ezen Munkámnak rajzolását magamra vettem... Az írásban esett hibáskák és talán nem minden olvasónak szája ízhez készített Magyar Kimondásaim Munkámat valamennyire megzenyiesítik ugyan, abban mégis bizonyos vagyok, hogy Magyarországon sokaknak minden unalom nélkül tetszésére lézen... Azomban Kegyes Olvasó! ítéljed Munkámat valamint tetszik, arra mégis kérlek, hogy mivel ennek írására leginkább Hazámnak s Magyar nyelvemnek tisztá szeretetete vezetett, ha nem betsülöd és írásmat, betsüljed legalább Hazámhoz, Nemzetemhez való igaz szívemet, s Anyanyelvemhez való szeretetemet...“

Annak az írónak a vallomása ez, aki nem önmagát akarja

esillogtatni, nem a szaktudóssal kíván versenyezni, hanem a közösséget, főképpen pedig annak döntően fontos elemét: az asszonyi nemet óhajtja erkölcsileg felemelő és formailag szép írással gazdagítani.

Még határozottabban vall szépirói szándékairól a Magyar Robinson előljáró beszédében:

„Egy Költeményes Igazságot adok itt Erdemes Olvasóimnak kezébe, amely történetbéli valóságot költeményes környúlásokkal foglal magában. Ezen Munka által rész szerént tsinogatni akartam nyelvünket, rész szerint pedig hasznos mulatságot szerző könyveinknek szűkit annyira-amennyire kipótolni... Ezen Munkám által gyönyörködtetni is akarom az Olvasót, oktatni is. A tárgy, mely itt le íratik, valóságos történeten van építve, de több költeményes környúlásokkal vagyon fölruházva. Már az írásmódját úgy alkalmaztattam, hogy ne tsak unatkozást ne okozzon az Olvasónak, hanem azt inkább gyönyörködtetve tovább való Olvasásra édesgesse: Ugyanezért nem tsak függőben tartom az Olvasónak a dolog végét látni kívánó vágyódását, de hellet-közbe olyan-olyan dolgokkal, vagy mondásokkal jelenek meg, melyek vidám mosolásra hozhatják a komor indulatot is”.

**Közönségéről pedig, melyhez szólni kíván, így ír:**

„Tsodáltam sokszor, midőn mint Tábori Papnak, idegen Országokban utazván külföldi-külföldi Nemzetekkel beszélgetni s' társalkodni alkalmatosságra volt, tsodálkoztam, mondom, midőn a népnek közép, sőt alacsonyabb rendből valók is olyan dolgokról, s oly kifejelett okoskodással tudtak szólni, aminőt egy tsinos elmélet szoktunk vární; és pedig nem tsak a firji, hanem az Asszonyi rendből is, akik nem tsak ludról, rézről, puikáról, lenről, kenderről, gyapotról, búzáról, rozsról, árparól vagy a Szomszéd Asszony tehenének tölgyéről tudnak beszíteni, hanem egyéb fölségesebb dolgokról is oly szép értelmességgel beszéltek, aminőt értelmességet olyan rendű emberekben soha nem kerestem volna... Nagyobb része a mi Magyarainknak ezen eszközök nélkül szűkölt olvasása által, melyekben illetőn előttök eszméletlen dolgok rajzolva vannak... ezen ködvén nem juthat sok emlékezetes dolognak eszméletre másképp, hanem oly könyveknek tszélnek annyira-mennyire megfelel ezen könyv, mely sok olyan dolgoknak eszméletét foglalja magában, melyek a közrendű embereknek, sőt az Asszonyi Nemnek elméjéhez vannak szabva és mégis magokban olyanok, amelyeknek tudása a tanultabb emberekben is igen betesnek lenni eméretik. Ugyantsak oly értelmes szókkal from ezen Munkámat, hogy azt az Asszonyi rendnek tudatlanabb része is könnyen meg értheti“.

Nemesak jámbor szándék, honfiúi indulat buzog tehát Joakim papban. Szeme nyílt, összehasonlít, bírál, céltudatosan akar szerkeszteni, írni; mesterségbeli szempontból is jó művet akar olvasói kezébe adni. A népnek akar írni, az olvasni tudók akkoriban gyarapodó táborának. És kitűzött céljának derekasan meg is felelt mind történelemkönyvében, mind regényében. Mindkettő maig olvasható, nem egy helyütt ma is érdekes és tanulságos. Történelemkönyvében is következetesen véghezvitte szándékát: hogy tanult és tanulatlan számára egyaránt hasznos könyvet írjon. Anyagát a korában fellelhető legjobb kútfőkből s történetírókból meríti — hazaiakból és külföldiekből egyaránt, de úgy adja elő, hogy abban az érdekességre áhítóbb egyszerűbb elme is megtalálja a magáét. Mondandójának gerincét a kritikai történetírás által is elfogadott események adják; de ezt aztán körülrakja anekdotával, legendával, ahol pedig ilyen nincs. „magyaros kimondásokkal“, azaz zamatos megjegyzésekkel. Noe patriarkáig visszaviszi a magyar nemzet eredetét, miut a középkori krónikások, de kritikai megjegyzésekkel fűszerezve, mint modern történetíróhoz illik.

„Némelyek tudatlanságból, vagy amit könnyebben el lehet hitni, a Magyarok ellen való gyűlöletéből ugyan azon nemzetnek eredetéről oly embertelenül vélekedtek, hogy azokat az őrdőgtől származtatnak lenni mondanák... Ezen tsuf vélekedést magává tette Orosius, akit ezután Kéza Simon nagy tudományú ember rövid ugyan, de nyomó okoskodással betorkolt... Kéza Simon ezelőt, majd közel ötszáz esztendővel... a Magyarok eredetéről így beszélt: Nemrőd úgy mond, ama nagy Oriás a nyelvek összekeveredése

után Senaar mezejéről Eviát földjére... által költöze és Emeth nevezetű feleségétől nemző két férfi magzatot, egyiknek neve vala Hunor, másikkak Magor... Ezen vilámenye Kéza Simonnak oly szépen öszve vagyon fűzve, hogy abban magam is örömet vele tartanék, ha a Szent Írásból nem tudnám, hogy Nemröd nem Jáfet, hanem Kásem Nemzet-  
ségéből származott vala, a Magyarokat pedig... Jáfet Nemzetségi között kell keresnünk'.

Nem elégszik meg azzal, hogy a hunnokat és az avarokat röviden megemlíti a magyarok elei között: majd száz lapot szentel a keleti hunn birodalom történetének, ahogyan az kínai krónikákban fentmaradt. Balambérig és Attiláig nem kevesebb, mint huszonegy uralkodót sorol fel, és ugyanazzal a közvetlen emberi érdeklődéssel szemléli, ugyanazzal az erkölcsi mértékkel méri életüket, amivel a magyarság egész történetét. Mikor Teitiche hunn uralkodó két fiáról szól, akik kölcsönösen vetekednek, hogy egymásnak adják át a főhatalmat, így dicséri őket:

„Ezen régi Magyar Eleink véreből származott két testvér halhatatlan érdemű teledokete értelmes bizonyágot tesz azon időbeli Magyaroknak dítseretés erköltséről. Eszbe vesszük: hogy dítás Magyar Nemzetünk nem tsírzott olyan vad indubát gyökérből, mint némely irigyeink, hogy az érzékenyebb világ előtt Nemzetünket gyölölsébe hozzák, ámtiták...”

Korholni is tud ez az erkölcsi indulat, ha kell. Mikor azt mondja el, hogyan öleti meg Andrászt Nápolyi Johanna, nem tudja visszafojtani felháborodását:

„Ott egy a gyilkosok közül a haját megragadta Andrásnak, ez pedig még a tsillgot is hívta segítségül; hallotta is Johanna az ő felesége siralmas esenkedését, de tsak fűlt a gonosz Asszony... Más nap, midőn András megöletetésének híre fuadott, Johanna kérdezett elsőnek az esetről, ez pedig elpirult, lesütötte a fejét, de tsak egy tepp könnyel sem hullatott megöletett szerencsétlen Urért, sőt még testét is temetelen hagyta a kertben megbúshúdni az istentelen Asszony”

Ez az élénk szemléletes stíl jellemzi mindvégig a Magyarok eredetét: az a férfias papi magyar nyelv, mely a .refektóriumok társalgásában, tréfáiban, eszmecsereiben és a hitvitákban alakult és fejlődött ki. Székér Joakim könyvei is a hitviták keserű fájának édes gyümölcsét, a pázmányi nyelvet dícsértetik. Ennek a nyelvnek jó ízei a nemzeti történelem legszomorúbb lapjait is szíves olvasmányává teszik. Teuman hunn vezér „nyírott fejű” elleneit „magyarosan megöklözi”; akkori eleink „többször markolták a nyilat, kardot buzogányt, hogy sem a könyveket”; Hiuli hunn vezér „minek előtte az ellenség határaihoz jutna, meghalt és így előbb elvégezte a vadászatot, hogy sem a nyilat kilőhette volna”; egy más hunn vezér, Vojenkuti alatt „a hízelkedőknek, akik a rókát jól tudták fejni, legjobban volt dolguk”; Henrik serege, mikor a magyarok kiéheztetik, „amennyire az éhség engedte, jobban szaladna, hogysen lépne”; Szent László idejében „a Kunok Hádi Seregének első osztálya midőn a Magyarok Táborába véletlenül ütközött volna, ijedtébe csak nem egészen nyullá változott”; Cillei Ulrikot „Magyarország fészkebe motkoló verébnek” nevezi; Mátyás király „magyar tántzra” tanítja a törököt... Garmadával lehetne idézni a könyvből a jóízű, szemléletes magyar stílus példáit. Egyáltalán nem csodálatos, hogy Joakim pap történelem-könyvét úgy szerették kortársai, hogy az akkori viszonyokhoz mérten rövid idő alatt két kiadás is elfogyott belőle.

A Magyar Robinson tulajdonképen nem szoros értelemben vett Robinson-regény. Defoe hőse a lakatlan szigetre kerülő hajó-

törött matróz annak az embernek típusa, aki a semmiből pusztá kézzel újból fel tudja építeni a kultúrát és civilizációt. Hallatlan sikerének is ez a titka. Örök emberi tulajdonságok megszemélyesítője, akinek történetében a minden ember lelke legmélyén ott lappangó szorongás oldódik fel: mi lenne, ha megszűnnék körülöttünk az, amit civilizációnak nevezünk? Nos, Robinson azt bizonyítja, hogy akkor sem kellene kétségbe esnünk. Sőt, életünk akkor is lehetne boldog, mert a béke, az idill megterem a lakatlan szigeten is.

A Magyar Robinson másfajta embertípus története. Amint az eredeti Robinsont csak tengerésznép teremthette meg, úgy gyökerzik a magyar Robinson a magyar lélek mélyeiben. Kettős a gyökere. A mélyebbre, történetileg messzebbre nyúló a magyar kalandvágy; s e tekintetben Székér Joakim Magyar Robinsonja Pokoljáró Tar Lőrinc rokona, aki Zsigmond király idejében bejárta zarándokként Konstantinápolyt, a Szentföldet, s a Földközi Tenger környékét Compostelláig, Szent Jakab sirjáig, hogy végül is Irorszagban, Szent Patrick Pokolba nyíló barlangjában kössön ki. Másik gyökere a török idők és az utána következő század magyarjának lelke mélyébe nyúlik és e tekintetben a Magyar Robinson Benyovszky Móricz, Rontó Pál, Jelki András rokona. De amíg ezek nagyobbára merő kalandorregények, Székér Joakim románja az akkoriban minden magyar lélek mélyén ott szorongó kérdésre felel: mi történik azzal a magyarral, aki a török fogságába kerül? Hiszen ebben az időben a török még hatalmas terület felett uralkodik, ott áll a szomszédban; s a XVIII. század magyarjának lelkében évtizedeken át ott lappangott az a másik kérdés is, vajjon a tűzhányó, mely másfél századon át öntözte lávájával az országot, végkép kialudt-e, vagy csak pihen?

A felelet, amit Székér Joakim ad, biztató és feloldó. Ujvári kapitány és Miskei káplárja — mind a kettő csallóközi polgár, Miskei meg éppen borbély — 1716-ban Karlovitz alatt török fogságba kerülnek. Előzőleg Pállfy generális táborában szolgálnak, aki Szavojai Eugén utasítására figyelí arra felé a „Török holdnak a Magyar Eg környékin való mozdulását”. A két vitéznek a fogságban szerencséje van: Ibrahim basa kezébe kerülnek. Életre való ember mind a kettő. A törökök már fogságuk másnapján szájátátva bámulják, hogyan rakja helyre Miskei kapitányának kifecakodott lábát. A basa Konstantinápolyba küldi őket. Utközben — s ennek leírását Székér Joakim felhasználja, hogy megismertesse olvasóival a belgrád-konstantinápolyi utat — több érdekes emberrel találkozunk, közöttük egy Pusztai nevű magyarral, aki a kuruc háborúk után menekült Drinápolyba. A bajtársakat Konstantinápolyban kiviszik ugyan a rabszolgapiacra, mégsem adják el, mert megérkezik Ibrahim basa üzenete, hogy magának akarja megtartani a magyar rabokat. Amíg visszatér, két vejére bízta őket. Ezeknél ismét csak nincs rossz dolguk. Az olvasónak alkalma nyílik belepillantani a korabeli török ház életébe és két konstantinápolyi török gondolkodásába. A csinos Ujvári egyszer-kétszer kínos helyzetbe kerül, mert gazdája tiltja, hogy az asszonyai felé még csak nézni is merjen, ezek viszont, ahol csak tehetik, üdvarolnak neki. Ibrahim hazaérkezése vet véget a hol

mulatságos, hol veszedelmes napoknak. A basát csúnyán elverték Belgrád alatt, lába fejét is otthagytá. Keserű szájjal vonul haza Anatóliába. A két magyart magával viszi. A Földközi tengeren azonban viharba kerülnek és az elsodorja őket az afrikai partokhoz. A hajó elsüllyed, a basa népével együtt a tengerbe vész; a két magyart egy északafrikai kalózhajó szedi fel a puszta szigeteiről. Egyik rabságból a másikba kerültek. Elviszik őket egészen Marokkóig; itt a császár katonái lefűlelik a társaságot. Mikor a császár megtudja, ki a két fogoly, szolgálataba fogadja őket. Egy Pizzoli nevű olasz tiszttel együtt bejárják Algirt, Tuniszt, Tripoliszt s térképre veszik az egész tengerpartot. Tuniszban a deynek megtetszik a két vitéz; felszólítja őket, álljanak szolgálataba. Lovaskatonáit akarja kiképeztetni velük. A két magyar vállalkoznék is a dologra, annál is inkább, mert a dey számos lánya közül az egyik meghódítja Ujvári kapitány szívét. A marokkói császár kölesön is adja a két magyart a deynek, de előbb a maga katonáit képeztetni ki velük. Amikor azonban elindulnak, viharba kerülnek, ismét hajótörést szenvednek. Az egész legénység elpusztul, mert csak a két élelmes magyarnak van annyi esze, hogy idejében hordót kerítsen a hajó fenekéről. Lakatlan szigetre vetődnek és ott tengetik életüket, mely bizony semmiképp sem olyan idilli, mint az eredeti Robinsoné. A tuniszi szép dey-lány szerelme szabadítja meg őket; addig rimázkodik apjának, amíg az hajót küld keresésükre. De a két magyar közül csak Ujvári kapitány kerül Tuniszba. Miskeit ugyanis egy kalózhajó szedi fel és hurcolja magával. Bejárja Egyiptomot, Nubiát, Szennárt; ügyessége és borbélyi tudománya megmenti minden veszedelem között, sőt nagy orvos hírébe keveredik. Ujvári ezalatt boldogan élne Tuniszban, ám hamarosan menekülnie kell, mert a török szultán hatóságai gyanúba veszik és halálra keresik. Vele menekül a dey leánya is, akiről közben kiderül, hogy egy magyar kapitány elvesztett gyermeke. Hosszas kalandozás után Velencében akadnak össze Miskeivel s Triesztben telepszének le.

A történet egyetlen mesterkélt mozzanata a dey leányának megmagyarítása; egyébként az írás mindvégig gondosan ügyel a hitelességre és valószerűsége; ezért lehet ma is könnyen olvasni, sőt élvezni. Székér Joakim nem győzi hangsúlyozni, mennyire fontos számára a valószerűség: „Aki mindent, ami ezen Munkában előfordul, tsupa költeménynek tartana, hibázna, de az is hibázna, aki minden előforduló környüállásokat valóságos megtörtént dolognak állítaná. Itt tehát egy történet dolog némely költeményes környüállásokkal előbeszéltetik“. Valószínű, hogy Ujvári és Miskei mögött élő személyek húzódnak meg, ha nem is történt meg velük mindez, amit a regény elmond róluk.

Székér Joakim nemcsak azt érdemelné meg, hogy „az irodalomtörténetben biztosíttassék számára egy szerény hely“, ahogy legkomolyabb értékelője, Beöthy kívánta, hanem azt is, hogy a Magyar Robinsont mai nyelvre és a modern meseszövéseknek megfelelően átdolgozza valaki. Méltóképen sorakoznék a többi korabeli magyar kalandregény. Rontó Pál, Jelki András története mellé, amelyek megtalálták már a maguk átdolgozóit. Ifjúsági könyvként méltóképp hirdetné azt, amit a román előszava oly határozottan hirdet: „a Magyar mindenre alkalmas“.

# AZ UTOLSÓ ÓRÁK

Irta Francis Stuart

Ezra Arrigho Németországban élte át a szörnyű háborút; most már több mint egy órája beszélt borzalmairól írországi otthonában a plébánosának.

— Minden utcának megvan a maga légköre — folytatta. — Még akkor is, ha a házak összeomlanak s ott hevernek a saját porukban, saját világosságukban. Minden mozog, vagy ott áll a maga világosságában, a maga árnyékában, fák, utcák, sziklák, sőt a föld is; s akkor történik meg valamivel a végső és végleges erőszak, ha elrabolják tőle a saját levegőjét.

Akkor eszméltem rá erre először, amikor gránátok kezdtek potyogni az utcámra. A gránát más, mint a bomba. Első jele valami másnak, első hír ennek a másnak a jelenlétéről; a gránátok azzal kezdik, hogy elsöprik a régi levegőt s magukkal hozzák az ismeretlen sötétség első leheletét.

Az utcának ez a növekvő idegensége legmélyebb emlékeim közé tartozik azokból a napokból. Éreztem, amint lassan átváltozik valami mássá. Minthogy idegen voltam, nem tartózkodhattam az utcán; éjszakánkint azonban ki-kimentem, körülnézni. Kiléptem a pincéből, ahol egybe voltunk zsúfolva, s estéről-estére új-fajta sötétség fogadott az utcán.

Egyre új és új jelei a közelgő végzetnek. Senki sem tudta, voltaképpen mit is jelentenek; csak annyit tudtunk mindannyian, hogy egyre közelebb a vég. A magasvasút hídjai alatt tisztak és altisztak lógtak, mellükön tábla: „Fegyvertelenül találtuk, szemközt az ellenséggel“.

Szemközt az ellenséggel... Rejtélyes és riasztó szavak voltak. Az utca tehát szemközt áll az ellenséggel! Az utca, mely egy vasúti hídhoz s azon túl egy külvárosba torkolló lombos fasorba vezetett, most egyenesen az „ellenség“ haragjába torkollik.

A ház lakói mind a pincében éltek. S a pince afféle közlekedési útvonallá vált; átjárókat törtek a szomszédos pincékbe s így lehetett egyik utcából a másikba átjárni. Két vagy három napja laktam lent a többiekkel, hol sötétségben, hol gyér gyertyavilágnál; megszűnt mindenféle társadalmi megszokás, s én egyszerre sejteni kezdtem, hogyan élhetnek kunyhóikban az afrikai erdők mélyén a vad törzsek. Nem volt többé semmiféle elkülönülés, se mozi, se rádió, se könyvek, se magánélet.

Kis törzs voltunk az őserdő közepén, a halál szélén. Nem akadt köztünk semmi más különbség, csak amit látni vagy érezni lehetett. Nem voltunk se németek, se lengyelek, se írek; se szabók, se tanárok. A földalatti sötétség annyira megtelt füledt érzékenységgel, hogy ahhoz hasonlót főtt a napvilágon, akár nappal, akár éjjel, csak nagyon ritkán tapasztalhatni. A két szelet

száraz feketekenyér, amit tizenkét óránként ehettünk, valóságos élmény volt, édes manna, s a sötétség remegése a bombák és gránátok alatt mint valami borzongás a gerincünkben és zsigereinkben, ahogyan a fa remeghet, amikor gyökereit szaggatja az orkán. S amikor imádkoztunk, más volt az imádságunk, mint a templomban: sápadt, piszkos arcunkat szinte belefűrtük a pince homályán túli vaksötétbe, míg a falak rengésében s a vakolat hullásában éreztük a Halál angyalának lépteit, s az angyaléit, aki a vég hírnöke volt.

A harmadik éjszakán történhetett. Fölmentem és kiléptem az utcára. Újra megváltozott. Valami változás történt vele az utolsó két napban, ami rendes körülmények között századokig tartott volna. Hullák heverték szanaszét, és nem törődött velük senki. Két nappal ezelőtt még fölszedték és elszállították a hullákat. Akkor még a halál afféle balesetnek számított, rendetlenség nyomának, amit sürgősen el kell tüntetni. Most pedig egyéb se volt, mint rendetlenség; káosz és halál nem tűnt föl többé esetlegesnek az utcán; most már mintegy lényegesen hozzátartoztak. Nők mosófazekakkal és vödörrel s néhány férfi késsel az utca közepén egy kimúlt ló tetemét darabolták föl.

Hirtelen egész gránátoső hullott. A magasvasút egyik hidjának romjai alatt kerestem menedéket s egy szilánk vállon talált. Valamivel följebb kötőzőállomás működött, s bár katonai segélyhely volt, odamentem, egy altiszttel, aki a lábán sebesült meg; mert rám támaszkodott, mindkettőnket beengedtek. Nem sokat segíthettek rajtunk, se fertőtlenítőszerük, se kötőzőanyaguk nem volt. Az egyetlen ápolónővér, míg a sebét kimosta, szóba bocsátkozott az altiszttel.

— Minek harcolunk még mindig? Igazán azt hiszi, hogy a hadsereg át tud törni? — kérdezte s olyan fáradt volt, hogy alig bírta tartani a vizesedényt.

Az altiszt vállatvont, fáradtan és sokatmondóan mosolygott.

— Úgy hallottuk, ma megadjuk magunkat — folytatta a nővér. — De még tárgyalnak a föltételekről. Semmi értelme, az ég világán semmi értelme az egésznek — mondta és nagy fáradtságában kilötytyintette a vizet a tálból.

Azán leültünk az altiszttel az előtérben. Világos éjszaka volt, apadó holddal; jól végigláttam az utcán. Széles, síma fekete tükre csillogott, s minden mélységesen nyugodtnak látszott. A háttérben ugyan mindig ott zsongott valami lárná, de ezt megszoktuk már, s ezen kívül nem hallatszott semmi zúgás és gránátok sem fűtyültek. Csak az utca nyúlt el előttünk, üresen, forgalomtól csillogóra csiszolt tükrével; belevezetett az éjszakába. Hetek óta nem volt ilyen csöndes pillanatunk, s én fölálltam és egész idő alatt nem éreztem olyan mélyen sajátmagamat, mint most. A pincebeli hosszú órák alatt csak arra voltam képes, hogy együtt várakozzam a többiekkel, ételről és vetett ágyról álmodozva; vár-

jam az órát, amikor megehetem végre a két szelet száraz kenyeret és a két szem hideg krumplit, s minden hírfoszlányt, mihén magamba szívjak. De most, az utcán, kilépve a kötőzöhelyről, valami változást észleltem magamban. Újra erős voltam, s már nem sodort tehetetlenül ide-oda az éhség és az álmatlanság hulláma és az elsuttogott új hírek izgalma.

Az altiszt ócska civilruhát szedett elő; lassan húzta föl sebesült combján a nadrágot. Papírokat s különféle holmikat húzott ki egyenruhája zsebéből, egyetmást aprólékosan összetépett, egyetmást félretett: egy fésűt, némi pénzt s egy öreg elrongyolódott Újszövetséget. Egy boríték volt benne a könyvjelző. Kinyitotta a könyvet, hozzám fordult.

— Tudod, hogy a biblia mindezt megjósolta? — mondta. — Hallgasd csak.

Fölemelte a könyvet, egészen közel a zseblámpájához, s olvasni kezdte.

— „Akkor monda nekik: Nemzet nemzet ellen támad és ország ország ellen; és nagy földindulások lesznek helyenkint, dögvések, éhségek, rettentő tünemények és nagy égi jelek“...

Kimentem, mély benső fölindulásban. Mert láttam, hogy ennek el kell következnie, nehogy tovább is körbe úszkáljunk a pocsolyánkban. Nem szabad túlságosan nagy biztonságban lennünk; mert mihelyt némi biztonságban érezzük magunkat, nyomban aláereszkedünk a pocsolyánkba. Mindig ugyanaz a sár. A kis pocsolya-írók, pocsolya-szabályozók. Ez a mi nagy tehetségünk: a szabályozás, mérséklés. Mérsékelt az Istenünk, mérsékelt a művésztünk; csak a számadás napjain támad zendülés a pocsolya körül.

A leszámolás napja után friss fuvalom ébred. Itt is, ott is új fölismerés kezd derengeni azokban, akik életben maradtak; s ez a fölismerés messzebbre lát, mint a pocsolya bölcösége. Ez most egyetlen reményünk; ez a célunk. Ezt láttam én ott az utolsó óra előtt, ezt vártam a messzire nyúló, üres utcán a holdvilágban. Furcsa hold volt, kékesfehér, mint a kivérzett hús.

Aztán visszamentem a segélyhelyre s a kis altiszt a könyvből, amelyet az egyenruhája zsebében talált, a következőket olvasta föl:

— „És jelek lesznek a napban és a holdban és a csillagokban, és a földön a népek kétségbeesett rettegése a tenger zúgása és háborgása miatt“...

Ezra elhallgatott; a plébános sem szólt semmit. A látogatócsöndesen elbúcsúzott és betette maga után az ajtót.

# ESZMÉK ÉS TÉNYEK

Irja Mihelics Vid

Napjainknak abban az érdekes vitájában, amely a keresztség nélkül meghalt gyermekek túlvilági sorsáról folyik, az eddig előttem került megnyilatkozások közül, mint már jeleztem, *Franz S. Krösbacher* állásfoglalását érzem a legkielegetőbbnek. A kiváló hittudós, akinek tanulmányát a bécsi *Der Grosse Entschluss* tette közzé, szintén abból indul ki, hogy erre a kérdésre, amely nem egyszer gyöttri a szülőket, maga az egyház soha nem adott olyan választ, amely szárnyát szeghetné a keresztény reménységnek. A limbus-elmélet, amellyel a legutóbb már megismerkedtünk, nem hivatalos tanítása az egyháznak s még kevésbé valami kötelező meghatározás. Krösbacher szerint a XIII. század teológusai, akik ezt az elméletet a keresztség, de személyes bűn nélkül elhalt gyermekek javára dolgozták ki, meglehetősen egyoldalúan jártak el, amikor kizárólag arra a tételre voltak figyelemmel, hogy a keresztség feltétlenül szükséges az üdvösséghez. Bizonyos, hogy a Szentírás jelenti ki: „Ha valaki ujra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába“. Nem kétséges a tridenti zsinat tanítása sem: „Aki azt mondja, hogy a keresztség tetszőleges dolog, vagyis nem szükséges az üdvösséghez, kiközösítés alá esik“. Az egyház azonban a vízkeresztség mellett kezdettől fogva mindig elismerte üdvösségszerzőnek a verkeresztséget is. Általánosan tanították azt is az egyházban, hogy a vágykeresztség, vagyis a keresztség felvételében való külső akadályoztatás esetén a pusztavágyakozás után, szintén esz-

köze a kegyelemnek. S ha erre azt felelnők, hogy ezeknél a kivételeknél, bár átvitt értelemben, még mindig keresztségről van szó, akkor — mondja Krösbacher — ott a harmadik kivétel, amelynél már semmi szerepe nincs a keresztségnek, s ez Keresztelő Szent János megszentelődése az anyja méhében. Maga a Szentírás adja tudtunkra Krisztus kegyelmének ezt a rendkívüli útját.

Már ebből következik — írja Krösbacher —, hogy a kérdésben nem szabad kizárólag a keresztség szükséges voltával érvelni. Annál kevésbé szabad, mert van egy másik elv, és pedig Isten egyetemes üdvözítő akarata. Maga Krisztus tanúsítja ezt: „Hatalmat adtál neki (a Fiúnak) minden ember fölött, hogy mindazoknak, akiket neki adtál, örök életet adjon“. És Szent Pálnál a visszhangja ennek: „Üdvözítő Istenünk azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére“. Ezt a tételt hirdetik már az Ószövetség prófétái s ez a vezérszólama az ujszövetségi igehirdetésnek. Ha azonban Isten a célt akarja, megadja hozzá az eszközöket is. Ellenkezőjét feltenni képtelenség volna. Következésképpen minden embernek legalább egyszer alkalma nyílik az életében arra, hogy döntsön Isten mellett vagy ellen, az üdvössége mellett vagy ellen, s Isten ilyenkor meg is adja neki a jó elhatározáshoz szükséges kegyelmet. Amikor kerülnek a keresztség nélkül meghalt gyermekek ez elé a sorsdöntő választás elé s egyáltalán hogyan választhatnak ők, akik még nem jutottak el szellemi erőik használatához?

Vajjon Isten csak kivételesen és rendkívüli esetben, mint Keresztelő Szent Jánosnál, vagy rendszeresen és minden esetben megadja az üdvözülés kegyelmét azoknak a gyermekeknek, akik nem vehették fel a keresztséget? Mindezekre a kérdésekre két teológiai feltevés válaszol, különböző, de egymást kiegészítő módon.

Az egyik elméletnek *Laurence* a szerzője, de lényegében ezt vallotta már Klee is a múlt század elején. Szerinte a meg nem keresztelt gyermekek, mihelyt lelkük elvált a testtől, saját szabad döntésük által szerezhetik meg az örök boldogságot. Mert csak a testhez hozzátartozva jut előre az emberi szellem oly lassan, lépésenként a megismerésben és akarásban. Ha azonban a korai halál egyszerűen megszünteti a testi burkától és korlátjától a gyermeki lelket, akkor könnyen és közvetlenül hozzáférhetővé válik számára a szellemi valóság. S a lélek nemcsak önmagának ébred tudatára, hanem mindjárt próba elé is állíttatik, valahogy úgy, mint aunkidején az angyalok. *Laurence* szerint ez minden gyermekre vonatkozik, akár megkeresztelték, akár nem. A megkeresztelt gyermeknek azonban könnyebb a helyzete, mert a keresztségben elnyert kegyelem oly nagy világossággal árasztja el, hogy akarata této-vázás és késedelem nélkül Isten felé fordul. A meg nem keresztelt gyermek is megkapja a helyes választáshoz elégséges kegyelmi fényt — a „*gratia sufficiens*“-t, amelyet Isten általános üdvözítő akarata kivétel nélkül megad minden embernek —, de ez a fény nem olyan bőseges, hogy a gyermeknek „el-

lenállhatatlanul“ Isten mellett kellene döntenie.

Ez a teológiai nézet — fejti ki Krösbacher — azért is figyelemreméltó, mert a döntést mindjárt a természetfölötti boldogságra vonatkoztatja s nem valami homályos „természetes boldogságra“, mint a limbis-elmélet. Utóbbi egyébként is túl sokat s ugyanakkor túl keveset látszik adni. Túl sokat, mert a keresztelelen gyermek az elmélet szerint megmarad az eredeti bűnben, vagyis nincsen a „tisztá természet“ állapotában s mégis közvetlenül belejut a „tisztá természetes“ boldogságba. Túl keveset, mert Szent Pál szerint (1 Kor. 7, 14) a keresztény házastársaknak még a meg nem született gyermekei is mintegy „meg vannak szentelve“. S nyilván helyesen értelmezzük Szent Pál szavait ekként, mert el sem képzelhető, hogy Krisztus szenvedései és a szülők keresztény módon viselt fájdalmai az ilyen gyermekek számára teljesen elveszettek és hiábavalók lennének. Éppen emiatt kell arra a következtetésre jutnunk, hogy *Laurence* elmélete csak féligazságot tartalmaz. Megmaradna ugyanis az aggodalom, hogy a keresztelelen gyermek vagy a meg sem született magzat, ha a nagy döntésnél kizárólag önmagára támaszkodhatik, még az örök kárhozatot is választhatja. Nincs vajjon mód arra, hogy segítségére legyünk? S itt tér ra Krösbacher a másik elméletre, amelyet *Héris* dolgozott ki, de már Caletanus is hirdette a XVI. sz. elején, mint azt a múlt számunkban láttuk.

*Héris* a szentségek és a hit kölesönös kapcsolatának szoros-ságából indul ki. Szerinte Luther „sola-fides“-tanával szem-

ben — „a hit egyedül üdvözít“ — katolikus részről olykor túl egyoldalúan hangsúlyozták, hogy a szentségek önmaguktól — „ex opere. operato“ — hatnak. Hérís úgy látja, hogy az egyház régi tanítása kiegyensúlyozottabb volt. Nem kétséges — úgymond —, hogy a szentség Isten ténykedése, aki a szentségi jeleken át kegyelmét működésbe hozza. Nem kétséges azonban az sem, hogy ezekben a jelekben kifejezésre jut az ember hite is. Isten csak annak az embernek adja meg a szentségi kegyelmeket, aki viszonzásul hittel adózik neki. Így a keresztség liturgiájában mindjárt az elején, majd a tulajdonképeni keresztelés előtt újból nyomatékosan megkérdi a pap a keresztelendőt, hogy éle benne a hit s megvan-e benne az akarat, hogy egészen Krisztusé legyen. A keresztelendő, vagy az őt helyettesítő keresztszülő hite nélkül — ezért nem lehet soha keresztszülő egy pogány! — üres formáság maradna az egész szertartás. A Krisztus testébe való beiktatás, amit a szentség láthatóan jelöl és láthatatlanul végez, már eleve szükségszerűen feltételezi a hit útján való szellemi csatlakozást Krisztushoz. Csak a felvő hite nyitja meg a kaput Isten működése számára az ő szentségeiben. Ez teszi érthetővé a kivételeket is a szentségi keresztség szükségessége alól. A vágykeresztségben a hit Isten közvetlen kegyelmi működésével találkozik külső jelek nélkül. Az Ószövetség igazainak is, akik hívó reménykedéssel várták az eljövendő Üdvözítőt, megadta Isten az ő láthatatlan kegyelmét.

A hitnek ez a megkövetelése azonban nem nehezíti-e meg a keresztleetlen gyermekek üdvö-

zülését, akik végtére is képtelenek arra, hogy hittel ráhagyatkozzanak a megváltás titkára? Hérís tagadja ezt. Szerinte ezeket a gyermekeket is a hit menti meg, bár ez a hit nem az ő személyes hitük. Utal itt Hérís arra, hogy még az a lélek sem magárahagyottan és egyedül a saját erejéből jut el Krisztushoz, amelyik kifejezetten kívánja őt; ezt is gyámolítja, támogatja és odakiséri az egész egyház hite és különösen az egyház ama tagjainak hite, akik különösen közel állnak ehhez a lélekhez. Miként Szent Agoston oly erőteljes szavakkal figyelmeztet erre: „A kisgyermekek számára az anyaszentegyház teszi késszé mások lábát, hogy a keresztelőre menjenek velük, mások szívét, hogy higgyenek helyettük, mások nyelvét, hogy nevükben a hitet megvallják. S nem is annyira azok viszik el őket a lelki kegyelem fogadására, akiknek karjaiban nyugszanak, mint sokkal inkább a szentek és a hívők egész közössége“. Ime tehát ami a keresztség szülőket nagyon is megvigasztalhatja: az egyháznak az a felfogása és gyakorlata, hogy a szülők az ő gyermekeik számára is bírják a hitet. Az egyház ezért nem hajlandó megkeresztelni a gyermeket, ha tudomása van arról, hogy a gyermek hitetlen szülei ellenzik a keresztelést. Fordítva viszont, mint már kiemeltük Szent Pál tanítását, a gyermek „megszentelődése“ már egyedül azzal kezdetét veszi, hogy keresztség szülei vannak. S valóban — folytatja Hérís —, ha az embert megmentheti a hit, amely a vágykeresztségnél a keresztség kívánásában jut kifejezésre; ha a vízkeresztségben a szülők hite lép a gyermek hitének helyébe: akkor a szülőknek

ugyanaz a hite, amely már abban a bensőséges óhajukban megnyilatkozik, hogy gyermekeiket megkereszteltnek lássák, miért ne pótolhatná magának a gyermeknek vallásos vagyakozását s miért ne biztosíthatná számára az örök üdvösséget abban az esetben, ha a gyermek még a keresztség felvétele előtt hal meg? Az igenlő válasz erre egyébként is csak azt a nézetet terjesztené ki a keresztség korra, amely az Ószövetségben mindig és általánosan érvényesült: hogy t. i. azokat a gyermekeket, akik a körülméltetés előtt haltak el, megmenti az üdvösség számára szüleik hite, az a hit, amelynek a szülők imájukkal és áldásukkal tanúságot adtak. S miért kellene gondolnunk, hogy a keresztyének hite kevesebbre képes, mint a zsidóké?

Krösbacher szerint az egyetlen ellenvetés, amelyet ez ellen a teológiai vélemény ellen felhozhatunk, talán csak az, hogy a gyermekeken túlságosan „kivülről” segít, vagyis a gyermek szerepét túlságosan passzívnak fogja fel. Ha azonban ideveszszük Laurence elméletét is, szerencsés szintézisbe hozhatjuk mind a szülők befolyását, mind a gyermek cselekvő magatartását. A kicsikének lelke, amint a halál megszabadítja a még teljesen fejletlen test béklyóitól, egyszerűen az előtt a választás előtt találja magát, amely örök sorsáról fog dönteni. Már most ha keresztyén szülőktől származik s ennek folytán mind a szüleinek, mind az egész egyháznak hite támogatja, nem áll ott árván-egyedül minden segítség nélkül. Hogy Istenhez forduljon, hogy szelleme megvilágosodjék és akarata az örök szeretet felé törjön, ebből az okból olyan erőben részesül, amely nem a sajátja, de mégis benne

és belülről támad. Senki sem dönt a gyermek helyett, de szülei és az egész egyház együtt döntenek a gyermekkel. A szülőknek tehát nem kell amiatt félniök, hogy kicsinyük magára marad a döntésben; ellenkezően, minden amellelt szől, hogy a sátán veszít és Krisztus győz.

Krösbacher a továbbiakban azt a három esetet vizsgálja, amellyel az életben szembeke-rülhetünk. Az első az, hogy a gyermek meg volt kereszttelve. Az ilyen gyermek — mondja Krösbacher — egyenesen a mennyekbe jut, mert a keresztségi kegyelem hittel és szeretettel telíti a lelket és ellenállhatatlanul emeli Istenhez. A második az az eset, amikor a gyermek keresztség nélkül hal meg és a szülei hitetlenek. Az ilyen lélek a döntő választásnál hasonló helyzetben találja magát, mint amilyenben a tiszta szellemek voltak a nagy próbatételkor: egyfelől ugyan segítik a szentek és az egyház hite és imái, másfelől azonban saját szülei magára hagyják és az eredeti bűn is terheli. A harmadik eset azé a gyermeké, aki keresztség nélkül hal meg, keresztyén szülei azonban megakarták kereszteltetni. Ezt a lelket a szülők hite és imája kíséri s a szülők közvetítésével az egész egyház hite is olyan bőségesen támogatja, hogy biztosítottnak vehetjük helyes választását.

De vajjon bizonyos-e az, amit most előadtunk? Krösbacher a leghatározottabban azt feleli, hogy igenis, bizonyosnak tekinthető még akkor is, ha ez a bizonyosság természetszerűen nem akkora, mint egy meghatározott és kihirdetett hittételé. Bizonyosnak tekinthető azonban az ért, mert a legapróbb részleteiben is szorosan következik két

bizonyos hittételtől: abból, hogy Isten minden ember üdvét akarja s éppen ezért mindenkinek meg is adja hozzá az elégséges kegyelmi segítséget, és abból, hogy a hit üdvözít. A hitben ugyanis az egyház és a keresztény szülők szolidárisan össze vannak kapcsolva ezekkel a gyermekekkel.

Mi történik azonban azokkal a gyermekekkel, akiket szüleik nem örömmel és gondoskodo szeretettel várnak, akikért nem hajlandók sem imádkozni, sem szenvedni, s akiket a saját szüleik önzése és mások kapzsisága még az anyaméhben elpusztít? Ezek számára — feleli Krösbacher — egyedül az egyház hitte és imája könyörgi az Isten irgalmasságát. Ennel többet később sem mond róluk. A keresztény szülők keresztény módon fogadott magzataira vonatkozóan azonban és egyben tanulmányba befejezéséül idézi Gersonnak, a párisi egyetem XV. századi tudós kancellárjának szavait is, amelyek igen szép szövegezésben tartalmazzák a bizonyosnak tekinthető tant: „Semmiképen sem kétséges, hogy Isten az ő üdvözítő könyörületességét nem olyan mértékben kötötte a keresztény hagyomány általános törvényeihez, sőt magukhoz a szentségekhez sem, hogy ne adhatná meg az üdvösséget azoknak a gyermekeknek is, akik még anyjuk méhében vannak, akár a kegyelem keresztsége, akár a Szentlélek ereje által. Ezért kötelességük a várandós anyának és a leendő apának, hogy imádkozzanak Istenhez még meg nem született gyermekükért és közbenjárásra kérjék annak szent őrangyalát. Bizalommal kell fordulniuk az összes szent férfiakhoz és nőkhez is: hassanak oda, hogy

amennyiben gyermekük még a vízkeresztség kegyelmének fogadása előtt meghalna, Jézus Krisztus, a főpap pótolja ki kegyesen ezt a keresztséget s ő maga szentelje meg a gyermeket a Szentlélek keresztsége által... A dolognak ez a szemlélete bizonynyal alkalmas arra, hogy sarkalja a szülők buzgóságát és megnyugtassa őket aggodásukban arra az esetre, ha gyermekük netalán előbb halna meg, mintsem megkeresztelheték volna.“

Az ember végre rátette lábát a föld legmagasabb hegycsúcsára, a Mount Everest tetőjére is, ahonnan akadálytalanul tekinthetett körbe a Himalája óriási sziklatömbjei fölött, egyik oldalon Nepal, másik oldalán Tibet irányában. Hogy pontosan milyen magas ez a csúcs, a legjobb akaratral sem tudtam kinyomozni. Egy régebbi földrajzkönyv 8840 métert, egy későbbi 8882, egy egészen új h iradás 8888 métert mond. Remélhetőleg most ez a kérdés is tisztázódott. Mint ahogy történt az Északi- és a Déli-sark, a sivatagok, az őserdők és az egyenlítői folyók esetében, „a világ gigászának“ sem lesz többé különösebb titka az ember előtt. Hogy előbb-utóbb ez is be fog következni, abban a megelőző sorozatos kudarcok ellenére sem kételkedhettünk, mert ami egyáltalán megismerhető, annak megismeréséért az ember soha fel nem adja a harcot.

Annál inkább meglepett azonban az a körülmény, hogy a fölfedezésre váró földrajzi dolgok közül éppen a magas hegysek hagyták legtovább nyugton az emberi képzeletet. *J. Kaiser* cikkében olvasom ezt, aki még akkor, amikor a mostani, immár sikeres Himalája-

expedíció elindult útjára, sok érdekességet felelevenített a hegyek meghódítása felől. Írásából ugyanis az tűnik ki, hogy a magas hegyvidékek sportszerű vagy tudományos célú becserkészése, az „alpinizmus” egészen fiatal jelenség: nem korábban, csak a XVIII. század végén kezdődött meg, pontosan 1786-ban, amikor először hágott fel ember a Mont Blanc 4810 méteres csúcsára.

Valamivel több, mint másfél századnak kellett tehát elteltie, míg Európa legmagasabb hegye után a világ legmagasabb hegyére is fel birt kapaszkodni az ember, magával vive mindjárt a műszerei is. Ezzel nyilván véget is ért az alpinizmus lényeges felfedezéseinek sora. Ám aki most már összefoglalóan is meg akarná írni általában a hegymászás történetét, a távolabbi multa vonatkozóan ugyancsak kevés adatot szedhetne össze. Kaiser szerint a legrégebb feljegyzés Hadrianus császárról, aki a II. század elején uralkodott, meséli el, hogy néhány kísérővel megmászta a szicíliai tengerparton emelkedő Etnát, amely tudvalevően 3279 méter magas s így Európa legmagasabb tűzhányója. Kereken ezer évet kell utána ugranunk, hogy a következő feljegyzéssel találkozunk. Péter aragóniai királyról szól, aki 1280-ban a Pireneusokban felhágott a 2785 méter magas Canigou hegység tetejére. Könnyen meglehet azonban — fűzi hozzá Kaiser —, hogy mind a két feljegyzésnek csupán legenda-jellegű monda az alapja. A legkorábbi adat, amelyet történetileg hitelesnek tekinthetünk, mindössze 1492-ből, Amerika felfedezésének évéből való. Egy Antoine de Ville nevű grenoblei nemesember mászta meg akkor, és

pedig a francia király egyenes parancsára a közeli 2097 méter magas Aiguille hegységet. Kötél és csákány segítségével jutott fel a csúcsra, amelyet mindaddig megközelíthetetlennek tartottak. Minderről ugyanis hivatalos jegyzőkönyv maradt reánk, amelyet a királyi parancs végrehajtásáról az ottani „apostoli notárius” vett fel.

Sűrűbben csak a XVIII. század közepétáján bukkannak fel adatok, amikor Svájc és Savoia gyönyörű tájain népszerűvé kezd válni a kisebb-nagyobb hegymászással egybekötött kirándulás. Kétségtelen szerepe volt ebben Rousseaunak, aki a természethez való fordulásra buzdította kortársait, s az ő gondolatait tolmácsolta nagy hatással a német Haller is. A svájci Horace Benoit Saussure azután az első hegymászó, aki merész vállalkozásait tudományos megfigyelések szolgálatába állította. Miután Jacques Balmat 1786-ban először jutott fel a Mont Blanc csúcsára, a rákövetkező évben, mint második ember, Saussure is felhágott a csúcsra és tudományos szempontból igen értékes barometrikus méréseket végzett. Saussure egyébként is jeles természettudós volt, akit a geológia megalapítói között tartanak számon; több mérőeszközt is feltalált, köztük a higrométert, amely módot adott a légköri nedvesség meghatározására.

Az alpinizmusnak, mondhatni, arany századát nyitotta meg a Mont Blanc meghódítása. Egy-egy más után mászták meg előbb az Alpoknak és a többi európai hegységnek, majd az idegen világrészek hegyeinek csúcsait és gleccsereit. Nem ment mindig simán. Alig van nevezetesebb csúcs, szirt vagy gleccser, amelynek tövében meg ne talál-

nók a szerencsétlenül járt túristák temetőjét. De a merőlegesen függő kőfalak sem riasztották vissza a vállalkozókat. Jelszó lett: „Ahol megvan az akarat, megvan az út is”. S nem hiába nálunk született meg az alpinizmus, mindvégig az európaiak jártak elől benne. Európai expedíciók mászták meg Peruban a Nevado Alparamoyot, a „tökéletes jégpiramist”, s Argentínában a Fitzroy-t, az „ezüst obeliszket”, S európaiak mászták meg a 8078 méteres Annapurnát is, amely hosszú időn át a legmagasabb csúcs volt, ahová ember feljutott. Tulzás volna természetesen azt állítani, hogy kizárólag, vagy akár egyoldalúan is a tudományos kutatás és megismerés vágya hevítette és hevíti azokat, akik életüket is könnyű szívvel kockáztatják az ilyen feladatok megoldásánál. Rendszerint nagyobb szerepe van ebben a dicsőségnek.

•

Miguel de *Unamuno*, a baszk származású spanyol író és gondolkodó sokak emlékezetében maradt meg úgy, mint az európai szellemi hagyományok egyik legkíméletlenebb bírálója. Politikai törekvései is szembe fordították minden konzervatívizmussal. Annál érdekesebb, hogy azok, akik komolyan belemélyedtek műveibe, szinte tanácstalanok abban a kérdésben: vajjon ateista vagy katolikus volt-e Unamuno? Mint *Nicole Grifone* írja az *Osservatore Romano*-ban, a legutóbb P. Caminero foglalkozott ezzel egy terjedelmes tanulmányban, amely a *Razon y Fe* adott közre.

Már maga az a tény, hogy a kérdés egyáltalán felmerülhetett, világosan mutatja, hogy Unamuno műveinek együttes

megítélése és értékelése ma sem könnyű feladat. Még nehezebb volt persze Unamuno életében, amikor úgy látszott, hogy minden későbbi megnyilatkozása többé-kevésbé ellenmond az előzőnek. Bonyolította a dolgot, hogy Unamuno munkáit merőben másként fogták fel külföldön, mint otthon a hazájában.

Unamuno irodalmi, bölcseleti és kritikai dolgozataiban, mint tudjuk, főleg a spanyol kultúra lehanyaglásának okait kutatta, és a türelmetlen orthodoxiában, a gőgös elzárkózásban, a hagyományokhoz, a nemzeti bűnökhez és fogyatékoságokhoz való idejétmúlt ragaszkodásban talált rá magyarázatot. Mindezt sokban igazolta a visszahatás is: ahelyett, hogy őszinte és tárgyilagos elmélkedés indult volna könyveiről, érzelmi és érdekelt-ségi kötöttségek szólaltak meg, ami az egyik oldalon féktelen lelkesedést, a másik oldalon féktelen gyűlölködést keltett. Alig jelentek meg Unamuno első írásai, az uralkodó körök egyszerűen rombolónak és ateistának kiáltották ki s utaltak arra is, hogy a szerző, aki akkoriban még a salamancai egyetem görög tanszékén ült, tüntetően távoltartja magát minden vallási gyakorlattól. Majd amikor a spanyol szellemiséget pozitív irányban is értékelő művei s különösen költeményei is megjelentek, némelyek oda módosították véleményüket, hogy Unamuno egy Harnack-féle lutheranizmus, vagy legalább is a Loisy-féle modernista katolicizmus vízeire evezett. Általában azonban megmaradtak amellett — Grifone szerint inkább ösztönösségből, mint fontolgatásból —, hogy Unamunót vallástalannak és hitetlennek kell tekinteni. Annál nagyobb lett azután a zavar, amikor Unamuno egyes műveit

fordításokban a külföld is megismerte. Főleg Franciaországban, amely a maga részéről már régen átértékelte a multat, Unamunót egyszeriben „a legmélyebben vallásos ihletésű modern misztikusok” közé sorolták. Ez a külföldi vélemény visszajutott természetesen Spanyolországba is, ahol nyomában lassanként egységes nézetté vált, hogy Unamuno nem egészen hitetlen, de semmiképpen sem katolikus, mert ami erre vallana, az sokkal inkább protestantizmus és valami sajátos modernizmus.

A szenvedélyes viták ezzel meglehetősen el is ültek, újabb azonban megint hangot kaptak. *Benítez* a neve annak a kritikusnak, aki a legutóbb spanyol részről állt elő azzal, hogy Unamuno mélységesen katolikus gondolkodó volt. Szerinte az író 40 éves koráig hitét is megőrizte. Akkor egy protestáns „közjáték” következett nála, de a végén Unamuno visszatért a katolicizmushoz. Valóban úgy van, hogy nem gyakorolta atyái hitét és írásaiban sem adta e hitének tanúságát, de ez a hit, mint kitéphetetlen kincs, mégis ott volt a lelke bensejében. S bizonyosságul hivatkozott *Benítez* arra a levelezésre, amely Unamuno és Pedro Jiménez Ilundáin közt folyt le. A közölt szemelvények alapján *Benítez* oda következtetett, hogy ezek a bizalmas megnyilatkozások egészen más, és pedig olyan értelmet adnak Unamuno írásainak, amely miatt őt egyenesen Szent Teréz és Keresztes Szent János mellé lehet állítani.

Hozzászólt a kérdéshez egy másik kritikus, *Sanchez Barbudo* is. Az ő véleménye az, hogy Unamuno 1897-ben elvesztette katolikus hitét s bár sze-

rette volna, többé már nem tudta visszaszerezni. Lelki harcát két személyiséget alakított ki benne, amelyek olykor egész különös módon kerültek szembe egymással. A legkirkivőbb példát erre „A kereszténység haldoklása” nyújtja. Ebben a könyvében ugyanis Unamuno leplezetlenül kijelenti, hogy nem hisz a történeti Krisztus istenségében, de később nem kisebb hévvel jelenti ki, hogy hisz Krisztus feltámadásában. *Barbudo* meg van győződve arról, hogy Unamuno utolsó percéig a kettős személyiség szörnyű gyötrelmeit szenvedte s ez nyomta rá műveire is az egyenetlenség és „ingamozgás” bélyegét.

P. Caminero, aki ezeket a legújabb Unamuno-tanulmányokat is messzemenően figyelembe veszi, végül is abban foglalja össze nézetét, hogy a kérdést ma sem tudjuk eldönteni s nagyon valószínű, hogy már nem is tudjuk eldönteni soha. Egyedül Isten az, aki beláthatott ennek az írónak lelkébe, aki maga sem volt képes saját énjének teljes megismerésére, még kevésbé feltárására. *Grifone* is hasonlóképpen vélekedik. Van — úgy mond — Unamunónak egy kritikai értekezése, amelynek címe: „Ez ellen és az ellen”. Don Quijotéről szól benne, akit annyira szeretett s akit nyilván azért szeretett annyira, mert az „örök küzdőben” önmagát az eszmény fókáin látta. Hogy kalandjait sikerrel fejezte-e be, annak csak az Isten a tudója. Bármi legyen azonban az ítélet róla, mi nem követhetjük őt semmikép. Mert hit dolgában jobb a biztos, mint a kalandos út, amelynek a vége katasztrófa is lehet.

# A KIS ÚT

*„... Ne értsenek félre, nem szeretnék ugyanabba a hibába esni, amelyet e magát jó kereszténynek valló ember magatartásában kifogásoltam. De az az érzésem, hogy aránylag keveset hallunk szószékeinkről a nyolcadik parancsolatról, vagyis a rágalalmazásról és megszólásról, amit az tilt. Pedig tapasztalhatjuk, hogy keresztény közösségeinkben eléggé elterjedt rossz szokás ez...”*

Nem is rossz szokás, hanem mondjuk ki bátran: bűn. Még-hezzá súlyos bűn, amiről azonban sajnos éppen azok feledkeznek meg gyakran, akik — mint ön is írja — jó kereszténynek vallják magukat.

Szent János apostol beszéli el evangéliumában azt a jelenetet, amelyben maga az Úr Jézus került szembe a róla terjesztett rágalmakkal. „Ennekem ördögöm nincsen, hanem tisztelem Atyámat és ti gyalázzattal illették engem” — mondja ekkor Jézus. János evangéliumából azt is megtudjuk, mi volt az a gyalázat, amivel a zsidók a köztük tanító mestert illették. Rágalmazó híreket terjesztettek róla, hogy ördöge van és szamaritánus, ami az akkori felfogás szerint szinte gyűjtő fogalom volt minden emberi gonoszságnak, csalárdságnak. Az Úr Jézus természetesen fölényesen — bár nem bántóan — harítja el magától a rágalmozó kijelentéseket. És mikor ellenfeleit ezzel még nagyobb haragra ingerli, kitér útjukból.

E szentírási jelenetnek bizony magunkbaszállásra kellene indítania bennünket keresztényeket, akik Krisztus tanítványainak valljuk magunkat. Hamar, néha túlságosan is hamar vagyunk készek az ítéllettel, hogy ez vagy az a keresztény felebarátunk „szamaritánus”. Talán csak azért, mert az illető egyszer megmondta nekünk az igazat, vagy mert valamiképpen — anélkül, hogy tudná — utunk-

ban áll, vagy egész egyszerűen csak azért, mert nem rokonszenves nekünk.

Akármiilyen hihetetlenül hangzik is, szép számmal vannak felnőtt keresztények, akik gyermekkoruk óta azt hiszik, hogy a nyolcadik parancsolat, amely így szól: Hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen, csak azt jelenti, hogy nem szabad hamisan tanúskodni, ha például bíróság vagy más hatóság megkérdezi az embert. Gondolják, a régi zsidók vitáiban általánosan elterjedt rossz szokás lehetett ez, és ezért kellett külön parancsban gondolni rá. De még akiknek nincsenek is ilyen gyermekes elképzeléseik, azok is milyen gyakran feledkeznek meg arról, hogy ez a parancsolat a rágalmozást tiltja. Éspedig nem csak annak leg súlyosabb formáját, hanem a megszólást, a pletykát, a mások hátuk mögötti szidalmazását, még a legenyhébb formában is.

Hány magát jó katolikusnak tartó és valló embert ismerünk, aki azonnal kész az ilyenfajta kijelentésekkel: X. nem megbízható, nem lehet rá pénzt bízni mert másra fogja költeni; vagy Y. — hiszen mindenki tudja róla, hogy rosszul él az urával. Eddig esetleg senki sem tudta, de most már valóban „mindenki tudja” mert ő, a jó keresztény gondoskodott róla, hogy megtudják.

Persze nem arról van itt szó, hogy mindenkit szentnek tartunk, vagy hogy minden körül-

mények között hunyjunk szemet a mások hibái előtt. Ellenkezőleg, a szeretet parancsa bizonyos mértékig kötelez is arra, hogy másokat a hibáikra figyelmeztessünk. De nem a hátuk mögött és mások előtt, hanem éppen megfordítva, szemtől szembe és negyszemközt. És akkor sem bántóan, hanem türelemmel és szeretettel. Mennyi sértődést, rossz érzést, gyanakvást lehetne elkerülni, ha ezekben a dolgokban mindenki keresztény módra és a nyolcadik parancsolat szellemében viselkednék.

Az ön esetében azonban van még valami, amire az Úr Jézus példája megtanít: a nyu-

galomra, amellyel Ő a méltatlan rágalmakat tudomásul veszi. „Én azonban nem keresem a magam dicsőségét; van, aki keresi és megítéli” — mondja ugyanazon helyen. Erre is gondoljunk. Az érzésünk szerint igaztalanul elszenvedett bántásért, sérelemért nem az egyedül lehetséges elégtétel, ha visszabántunk és visszarágalmazunk, hanem, hogy rábizzuk arra, aki egyedül hivatott bennünket megítélni. Inkább imádkozzunk azért, aki méltatlanul bántott minket és előbb-utóbb be fogja látni tévedését. Így lesz belőlük igazi, Krisztus képére alakított keresztény közösség. D.

## SZIKSÓ

*A sziken minden nád kiszáradt,  
alig nőttek ki a fűszálak,  
meghaltak gyenge ifjúságban,  
zörgött a fű, amerre jártam.*

*Az ember lelke sírni tudna,  
hogy ez a föld csak erre futja  
leginkább: gyászra, temetésre,  
hogy be nem érik jó vetése.*

*De sorsa nem gyász szakadatlan,  
derengő, néma hajnalokban,  
mikor a táj harmatban ázik,  
a sziksó rajta kivirágzik.*

*Jobbat nem adhat, ami érték,  
virággá szövő szenvedését  
elrejtve fehér sósziromban  
derengő néma hajnalokban...*

*Én vagyok néha ez a száradt,  
szikés föld, mikor a világnak  
s az Úrnak nem is adhatok már  
többet magasztos kínjaimnál.*

Csanád Béla

# NAPLÓ

FRANCIS STUART 1902-ben született Ausztráliában, ír szü-  
lőktől. Kora gyermekkorában visszakerült Írországba; Rugbyben  
végezte tanulmányait; résztvett a polgárháborúban, egy utcai  
harcban fogságba esett s egy és egynegyed évig internálótábor-  
ban volt. Kiszabadulása után elhagyta az ír szabadállamot, be-  
utazta Európa országait s Németországban telepedett le; fölolvá-  
sásokat tartott ott, többek közt a berlini egyetemen. Ott érte a há-  
ború, amely után néhány hónapot ismét egy francia internáló-  
táborban töltött. E háborús élmények és megtérése a katolikus  
vallásra mély nyomokat hagytak Francis Stuart művein.

Első regénye, „Women and God“ 1931-ben jelent meg s fölveti  
az írásain végighúzó két motívumot: a vallási élményét és a  
szerelemét. Egy évvel később jelent meg utópikus regénye, „Pigeon  
Irish“; vezérgondolata az, hogy a kiüresedett, lelketlenülé vált  
világot Írország rendíthetetlen hite fogja megmenteni. E mű meg-  
hozta számára a széleskörű elismerést; az ír akadémia tagjává  
választotta. Test és lélek, emberi és isteni küzdelmét ábrázolja a  
„Try the Sky“, „The Voloured Dome“ 1933-ban, a „Klory“ 1934-  
ben; ami stílusukat illeti, Hemingway hatása érzik mind a hár-  
mon. Ez után következő regényei: „The White Hare“, egy test-  
vérenépek feleségébe reménytelenül szerelmes fiatalember története,  
„The Bridge“, egy elhagyott asszony sorsa, „Julie“ és „In Search  
of Love“ határozott fordulatot jelentenek valaminő fojtott, kilá-  
tástalan pesszimizmus felé. 1939-től, a „The Great Squire“ megje-  
lenésétől kilenc éves szünet és hallgatás következik; s ez alatt  
mintha megküzdött volna a kétségbeeséssel és legyőzte volna a  
pesszimizmus kemény kísértését. „The Pillar of Cloud“ (1948) és  
„Redemption“ (1949) korai regényeinek légköréhez és szimboliz-  
musához térnek vissza. Az utóbbiban nagyszerű korképet rajzol a  
második nagy háború világáról és embereiről egy a harcok ká-  
osából végre hazakerülő férfi elbeszélésén át. (Szemelvényünk  
is innét való.)

„Meggyőződésem — mondja Francis Stuart —, hogy a re-  
gény még korántsem jutott el a benne rejlő lehetőségek teljes  
kibontásáig. Becsvágyam és büszkeségem, hogy ebben az irányban  
kísérletezem“. Mindenesetre egyike azoknak, akik a bátran és az  
író erkölcsi felelősségének mély átérzésével és vállalásával vetik  
föl emberi életünk és életformáink megváltoztatásának s erkölcsi  
lényünk és embertársainkhoz való viszonyunk keresztény értelmű  
kialakításának problémáját. (f.)

*A KATOLICIZMUS LATINAMERIKÁBAN. Délamerika las-  
san missziós terület lesz a katolikus Egyház számára — mondják,  
akik a világrész vallási fejlődését szemmel kísérik, s ennek fő-  
okát abban látják, hogy nincs elég pap. A világ katolikusainak  
33 százaléka él Délamerikában, ezzel szemben a világ papságának  
csupán 7 százaléka működik ott. A világ egyetlen katolikus or-  
szágában sincs ilyen elképesztő méretű paphiány. Általában úgy  
tartják, az az egészséges állapot, ha ezer hívőre esik egy pap;  
Délmerikának viszont vannak területei — például Guatemala —*

ahol 27.000 hívőre jut egy lelkész; az átlagos helyzet kedvezőbb: 7000 hívőnkint egy pap: (Párhuzamul: Kanadában 479, az Egyesült Államokban 622 hívő esik egy-egy papra).

Akik azt kutatják, hogyan jutott Délamerika idáig, mindekelőtt a vallási élet bizonyos megmerevedésében, a vallásosság elkényelmesedésében, a formai mozzanatok túlsúlyra jutásában, a benső élmény és lendület súlyos megcsappanásában látják a bajoknak, s elsősorban a papi hivatások egyenesen megdöbbenítő megfogyatkozásának okát. A nehézségeket csak tetézi, hogy a még működő kisszámú papság sem teljes egészében munkaképes; sok köztük az öreg és a beteg: Kosztarikában például az ottani klérusnak majdnem a fele ilyen. A papság földrajzi eloszlása sem mindig szerencsés. Venezuelában a papság negyede a fővárosban, Caracasban és a caracasi egyházmegyében dolgozik s az ország többi részére, mely hatszor akkora, mint Franciaország, csak 640 pap jut. Az Észak-Ecuadorban lévő 30.000 lakosú esmeraldasi egyházmegyének összesen három papja van, Quatemalában Quazeltenang püspöki székhelynek csak kettő. A la paizi érsek, Bolíviában, főpapságának húsz esztendeje alatt mindössze kilenc papot szentelt fel; ugyanezen idő alatt az egyházmegyének tizenöt papja halt meg.

A megfigyelők szerint, a sajátos délamerikai viszonyok közül és mentalitás mellett az Egyház tekintélyét némileg aláásta a papság szegénysége is; vannak vidékek — mondják —, ahol a katolikus papok valósággal pária-sorban élnek. Emiatt aztán a polgári rétegek lenézik, megvetik őket, a papi hivatást is rossz szemmel nézik s polgári származású fiatalember számára majdnem hogy megbecstelenítőnek vélik. Ugyanakkor — mondják — a világiak apostolsága és a katolikus tevékenység is vajmi gyöngylábon áll; egyetlen országa sincs a világnak — állapítják meg, — ahol ezek a dolgok olyan riasztóan fejletlenek és kezdetlegesek volnának, mint itt.

Százmillió lelkileg ellátatlan katolikus él Délamerikában; ez a megdöbbenítő tény újabban egyre erősebb visszhangot kelt s egyre komolyabb segítő készségeket ébreszt. A mai körülmények közt, papságának gyér számánál fogva, Délamerikának semmi reménye sincs rá, hogy maga segíthessen önmagán. Kanadából s újabban más országokból is indultak papok, hogy a hiányokat pótolják; nagy tapintattal kell eljárniuk e nemzeti érzésükben igen érzékeny és lobbánékony népek között. De bátorító remények is nyílnak előttük: kétségtelen, hogy Latinamerika lelkéből nem halt ki a vallási igény. Erre vallanak a protestánsok sokszor bámulatraméltó sikerei is; „a protestantizmus fejlődése párhuzamosan halad a katolikus Egyház hanyatlásával Délamerikában“ — írja az egyik megfigyelő. Braziliában például a protestánsok száma már több mint másfél millió, és — írják a katolikus tudósítók — „nyomatékosan ki kell jelentenünk, hogy itt minden jel szerint nem valaminő világi érdekektől sugallt jelenségről van szó, hanem valóban hiteles lelki mozgalomról“. Igaz: a protestánsok a lelkipásztorkodás legmodernebb módszereivel dolgoznak, amellettt rendelkezésükre áll az ország legerősebb adóállomása, a quito-i, és — a legújabb hírek szerint — egy közel tízezer főre tehető képzett missziós gárda. (f-c).

**SZÜLETÉS-KORLÁTOZÁS ÉS GYLKOSSÁG.** A malthuzianizmus, mint a népesedés és a nyomor problémájának megoldási lehetősége, mind többször bukkan föl egyes országok sajtójában, szociológiai vitáiban, sőt parlamentje előtt is. Az angol képviselőház elé legújabbán Joseph Reeves munkapárti képviselő terjesztett be egy konzervatív és öt munkapárti aláírással támogatott ilyen irányú javaslatot. Eszerint a jövőben magzatelhajtás miatt csak akkor lehessen vádat emelni valaki ellen, ha bizonyíthatóan rosszhiszeműen, azaz nem az anya egészségének védelmében járt el; továbbá azt az orvost, aki egy másik orvos véleményével egyetértésben jóhiszeműen megszakítja a terhességet, semmiféle vád ne érhesse.

Már a múlt év folyamán, abban a vitában, mely Angliában a szentatya (lapunk 1952 márciusi számában ismertetett) beszéde körül támadt, nyilvánvalóvá vált, hogy az angol közvélemény többsége helyesli az orvosi beavatkozást. Ez a nézet nyilatkozik meg az említett törvényjavaslatban; s hogy meddig kalandozik és milyen következményeket vonhat maga után, nyilván mutatja Charles Lowe anglikán kanonoknak egy anglikán lapban közölt, országszerte föltűnést keltett nyilatkozata. Lowe nem kevesebbet kíván, mint azt, hogy gyermeket ezután csak állami jóváhagyással lehessen világra hozni, minden „alkalmatlan” személyt sterilizáljanak s a hetven esztendőn fölülieknek engedjék meg az önkéntes euthanáziát, fájdalommentes halált. Ha javaslatait megfogadják — mondja az emberbarát kanonok — Anglia ismét fölvirul, vidám és boldog ország lesz s bőségesen el tudja tartani lakosságát. Ezt a népesség-korlátozást azonban erőlyesen kell végrehajtani, mégpedig állami beavatkozással. Harmine éven alúl ne engedje meg az állam a házasságot s akkor is attól tegye függővé, van-e külön lakásuk a házasulóknak. (Aminél bizonyára hasznosabb volna, ha az állam lakásokat építené). Gyermek világrahozása csak állami engedély alapján történhessék, a „normális szint alatt levőket” az állam sterilizáltassa, végül — s ez egyenesen elképesztő — az állam győzze meg kellő rábeszéléssel és propagandával az öregeket arról, hogy nagy szolgálatot tesznek a közjónak, ha beleegyeznek fájdalommentes kiirtatásukba. Ezekhez a „humanitárius” ajánlatokhoz — s ahhoz a megdöbbentő tényhez, hogy van lap, amely leközi s vannak, akik egyáltalán megvitatják őket — bizonyára semmiféle kommentár nem kell.

Az új-malthuzianizmus ember- és természetellenes tanainak ezzel a propagandájával szemben a tiltakozó emberi lelkiismeret szavát is hallani olykor. Az egyik ilyen messzehangzó tiltakozás nemrégiben hangzott el a svéd fővárosban.

Svédországban 1946-ban törvényt hoztak, amely — az illegális magzatelhajtás megakadályozására — bizonyos esetekben és bizonyos formalitások megtartásával eugenetikai, humanitárius és szociális okokból megengedi a terhesség megszakítását. A törvény azonban egyáltalán nem javított a helyzeten — s bizonyára naivitás volt azt képzelni, hogy javítani fog: — a magzatelhajtások száma egyáltalán nem csökkent; sőt olyan mértékben növekedett, hogy az egyik stockholmi klinika főorvosa, nagy-névű sebész és nőgyógyász elhatározta: a hozzá fordulókat elő-

szőr megpróbálja „kigyógyítani” szándékukból. Radikális „lélek-tani kúrát” kezdett alkalmazni; bevezetőül ezt a kérdést tette föl az anyának: „Miért nem lövi agyon valamelyik már élő gyerekét? Végére is a dolog egy, és ugyanaz”. A hatás megdöb-bentő volt: a páciens többnyire vagy megtört, valósággal összeomlott, vagy hisztériás rohamot kapott és sikoltozni kezdett. Több esetben le is mondtak szándékukról.

A „kúrának” híre terjedt, s természetesen a szenzációt kereső sajtó is rávetette magát; támadás támadás után érte a főor-vost „brutalitása” miatt. Ekkor szólt bele az ügybe a legnagyobb svéd képes hetilapok egyike és hiteles képek sorozatában mu-tatta be, hogyan történik, hogyan megy végbe a magzatok meg-ölése, egészen a hetedik hónapig! „Ekkor — a hetedik hónapban — a magzat már teljesen kifejllett emberi lény, életképes és szíve az anya testén kívül négy-öt órán át tovább dobog, hacsak az operáció folyamán meg nem sérül. Él; s vajjon mi történik vele? — kérdezi a lap. — Semmi, felelik az orvosok, egyszerűen lassan megszűnik élni”.

A cikknek és képeinek megrázó hatásuk volt az olvasókra: „megrendülést és undort éreztek” a hidegvérrel és „jóhiszeműen” végrehajtott e gyilkosságok dokumentumai láttán s arra a gon-dolatra, hogy „egy emberi lénynek kevesebb joga lehet, mint egy nyúlak”. (o. c.)

DANKÓ PISTA. Ötven évvel ezelőtt temették el a szegedi kultúrpalotából. Leghívebb barátja és alkotótársa, Pósa Lajos mondott felette megrendítő beszédet. Ezen a gyászbeszédén ki-vül szinte a mai napig nem hangzott el róla tehetségét, műveinek jelentőségét megfelelően értékelő megnyilatkozás. Móra Ferenc csak későbbben írta róla, hogy „ha dalestjein tizedannyi ember vett volna részt, mint temetésén, bizonyosan tovább élt volna húsz esztendővel”. De talán Móra is inkább a szatymazi dalköltő küzdelmes életére, betegeskedésére gondolt — hiszen a korán, negyvenöt éves korában sírbaszált művész orvosi költségeit is úgy szedték össze kávéházi asztaltársaságok — semmint arra a hely-re, amely Dankót a magyar műzene történetében méltán meg-illeti.

A Magyar Tudományos Akadémia nemrégiben gyűjtötte ösz-sze azt a 420 Dankó-dalt, amelyek az elmúlt évszázad második felének műdaltermésében legszerencsésebben illeszkedtek népdal-aink stílusához, népzenei hagyományainkhoz, azokhoz a dalokhoz, melyeket Bartók „paraszdalok” néven emleget. Ezek a dalok friss hangjukkal, még az egyazon műben is váltakozó hangulati átesa-pásokkal, játékosságukkal, humorukkal, dallambeli és versszer-kezeti formáikkal valósággal forradalmat jelentettek a századvégi elernyedő népies műdalirodalomban. Dankó a nép dallam- és for-ma-emlékezetében ösztönösen megőrzött emlékeket lobbantja fel. Ezért terjedtek el oly bámulatos gyorsasággal dalai és ezért van, hogy nagyrésztük szinte elkeveredett régebbi származású népdal-ainkkal, amelyekből a nép ezeket az új dalokat szinte meg sem tudta különböztetni. A korabeli divatos műdalszerzők — Szénfy, Simonffy, Szentirmay és a többiek — bármennyire igyekeztek is erre, közelről sem tudtak oly mélyre hajolni a forrásokhoz, az

akkori magyar társadalom élményeihez, mint Dankó. Ismeretes ezeknek az élményeknek történelmi és társadalmi háttére. Az 1848/49-es szabadságharc sikertelenül végződött. A nemzeti függetlenség vágya méginkább elhatalmasodott népünkben a polgári demokratikus forradalom bukása után és az elnyomatás éveiben oly gyér lehetősége volt annak, hogy a bujkáló nemzeti öntudat kifejezésre juthasson. Talán még a legnagyobb lehetőség éppen a népi irányú költészet és zeneirodalomban jelentkezett. És ebből a szempontból tekintve Dankó fellépését, feltétlenül irányt mutatóknak kell elfogadnunk azokat a szerzeményeket, amelyek ezekben a nehéz időkben éppen a nemzeti öntudatnak, népünk szabadságvágyának húrjait szólaltatták meg. Gondoljunk csak arra a zenei alkotásra, melyet Dankó Pista Endrődi Sándor „Gyöngé violának“ kezdetű versére komponált. A vers hangulatához oly sikeresen illesztette hozzá Dankó a kuruckor dalainak legmegragadóbb motívumait, hogy ez a szerzeménye szinte futótűzként terjedt el a hazában és mindenfelé megmozgatta a lelkeket. Ugyanezt mondhatjuk egy sereg szerzeményéről, amelyekben daloló népünk biztos érzéssel fedezte fel a művészi kézzel elrejtett szimbólumokat. Tudjuk, hogy amikor a szabadságharc kedvelt dalait és a Kossuth-nótákat nem lehetett énekelni, az „Eltörött a hegedűm“ dallamába és szövegébe énekelte bele népünk az elvesztett nagy ügy bánatát.

Ha Dankó Pista nevét említik, sokan még ma is ábrándos cigányprimásra, bánatos nótafára gondolnak. Cigányprimásnak nem volt jó Dankó, hiszen nem volt kiemelkedő hangszerjátékos. Amikor Pósa Lajos, Gárdonyi Géza, vagy Szabolcska Mihály egy-egy friss költeménye kezébe került, elővette hegedűjét és megkísérelte kipengetni azt a dallamot, amelyet a versekhez rögtön hozzáfalolt. A fülbemászó dallamok első előadásainál is nagyobb sikereket ért el egy-egy kiválóbb cigányprimás, vagy énekkar, mint maga a szerző. Inkább költő és komponista volt tehát, mint zenevirtuóz. Nem egy adatunk van arról, hogy sokszor átírta, kijavította az akkor már országos híró költők műveit, társszerzőinek tanácsokat és hasznos ötleteket adott a versszerkezetek, rímek változatosabbá tételére, népiesebb hangolására.

Műveinek jelentősége ma már tisztán áll előttünk. Az elsők között van, akik a magyar lélek mélyéből fakadó műzeneirodalom új útját kijelölték és akik a mindenkori nemzeti megújulásunk leghatalmasabb erőforrására, a népre rámutattak. (m. f.)

**KÖZÖSSÉGI MISE, MAGÁN MISE.** Az úgynevezett „közösségi misék“ ügyében a francia bíborosok és érsekek ülése a következő figyelemztetést adta ki:

„Az utóbbi időben többször is tapasztalhattuk, hogy papok, akik bizonyos összejöveteleket tartanak, könnyen lemondanak saját miséjük bemutatásáról annak ellenében, hogy valamennyien közösen vesznek részt és járulnak szentáldozáshoz azon a szentmisén, amelyet e célból egyikük bemutat. Ezzel az a szándékuk, hogy közös gesztust hajtsanak végre és fokozottabban hangsúlyozzák a közösség benső egységét, amint a konszekráció pappal együtt ajánlják föl a szent Áldozatot.

Ez az eljárás, melyet általában közösségi misének neveznek,

a bíborosok és érsekek ülése részéről a következő megjegyzésekre ad okot:

1. Önmagában véve a gyakorlatot nem lehet elítélni, hiszen a papok nem kötelesek minden nap misézni. Sőt a kánonjog és a *Pontificalis* ismer is ilyen szertartást, nagyesütörtökre (Can. 862), továbbá egyházmegyei zsinat esetére, amikor a püspök miséjén a klérus szentáldozáshoz járul: *Pontifex celebrat missam et praebet clero sacram communionem*.

2. Azok a körülmények azonban, amelyek közt az Egyház a papság e közös áldozását előírja, nyilván jelzik, hogy itt *rendkívüli* esetekről van szó. Ezekből nem lehet olyan gyakorlat érdekében érvelni, amely súlyos károk veszélye nélkül nem általánosítható vagy nem hagyható magánkezdeményezések tetszésére.

Csodálkozást kelthet ugyanis a hívekben, ha látják, hogy a papok könnyen fölmentik magukat szentmiséjük bemutatása alól, szemben azzal a ma általános és az Egyház által javallott szokással, hogy minden nap misézzenek. Ilyesformán csökkenthetik a hívekben, sőt talán még egyik-másik papban is, a magánmise értékének jogos megbecsülését. Ez a következmény pedig annál sajnálatosabb lenne, minél inkább mutatkozik, — éppen ellenkezőleg, — szükségesnek, hogy megerősítsük a hívek hitbeli érzéseit a szent Áldozat végtelen értéke iránt, és hogy inkább szaporítsuk, mintsem önkéntesen csökkentsük a szentmisék számát.

3. Ez a gyakorlat ezenfölül nemcsak alkalmatlanságokat okozhat, hanem egyenesen elítélendő és kárhoztató volt akkor, ha azon a téves eszmén nyugodnék, mely szerint egy mise elmulasztása jelentéktelen dolog s az egység kollektív gesztusa többet ér, mint a magánmisék bemutatása. Az ilyesfajta érvelés téves módon állítaná a másodlagost a lényeges elé, előnyben részesítené az egység *külső* gesztusát az áldozat valóságával szemben. Aki esetleg hajlandó volna így gondolkodni, olvassa el a *Mediator Dei* enciklika formális tanítását. Ez a közösségi miséknek a fönt jelzett értelemben való alkalmi gyakorlatára közvetlenül nem céloz ugyan, de nyilvánvaló, hogy a magánmisenek csak emiatt való elhagyása, hogy a pap közösségi szentmisén vesz részt, nem felel meg a benne idézett szövegeknek és nehezen egyeztethető össze a magánmisék értékéről szóló legfőbb tanítással. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy minden mise, a magánmise is, javára van minden élő és holt hívőnek, akiért följajánlják; a miséző papnak, aki az erő és világosság hasonlíthatatlan forrására talál benne s akinek legmagasabb hivatása e szent áldozat bemutatása; az egész Egyháznak, mely az üdvösség kegyelmét meríti belőle; s magának Istennek is legtökéletesebb dicsérete ez. Amikor a pap csupán áldozik, ahelyett hogy szemtmisét mutatna be, önként megfosztja ezzel az emberiséget attól a kegyelemtől, amelyet oly tökéletesen világít meg a pünkösöd utáni kilencedik vasárnap szekrétya: *Quoties hujus hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae redemptionis exercetur*; azaz valahányszor ezen áldozatról való megemlékezést ünnepeljük, megváltásunk műve folytatódik. — Hogyan lehetne igaza annak, aki félreismerve ezeket a súlyos tanbeli megállapításokat, eltérne az Egyház által javallott gyakorlattól, hogy a saját, egyéni vallási érzékenységeinek sugalmazásait kövesse?

4. E megjegyzések megtétele és elvek hangsúlyozása után el kell ismernünk: lehetnek okok, amelyeknél fogva a papok célszerűbbnek tarthatják a közös szentáldozást annál, hogy külön-külön misézzenek; így például akkor, ha nagy számban vannak együtt és sem az idő, sem a hely nem engedi meg, hogy megfelelő körülmények között mutathassák be szentmiséjüket. Amennyiben más, hasonló magatartásra készítő okok jelentkeznek, ezek felől föltétlenül a megyéspüspöknek kell döntenie, hogy minden túlzásnak vagy visszaélésnek útja szegessék. Kíváncsok tehát, hogy a megyéspüspökök az egyházfegyelem nevében minden ilyen megnyilatkozást megtiltsanak, amennyiben arra tőlük, és kellő időben engedélyt nem kértek.

Végül az intelem hivatkozik a *Mediator Dei* tanítására a magánmisék értékéről. Az enciklika határozottan túlzónak és az Egyház valódi tanításával összeegyeztethetetlennek minősíti „azoknak a véleményét, akik helytelenítik a magánosan és aszisztencia nélkül bemutatott miséket, mintha azok a misemondás ősi módjától eltérnének.“ (\*)

A MUZULMÁNOK A VILÁGBAN. Ezzel a címmel jelent meg M. A. Bennigsen térképe a „Documentation Française“ kiadásában, és szerencsés ábrázolási módszerével, kritikusai szerint, végre gyorsan és pontosan áttekinthető képet nyújt a muzulmánok helyzetéről a világban. Az Izlám ma, Benningson vizsgálatai alapján, inkább hat szigetvilágnak, mint tömören összefüggő tömbnek; Eurázia déli partján s Afrika északi felén húzódik az a sávja, amely a világon élő 330–400 millió muzulmán tömegnek mintegy a harmadát, 120 millió embert foglal magában s öt nagyobb szigetre tagolható Maghreb 16, a Nilus-völgy 15, Sind és Pendjab 20, Bengália 33 és Jáva 40 millió muzulmánjával. Már e pusztá adatokból is gyanítható, hogy az Izlám súlypontja fokozatosan a messzi keletre tolódik, ahol a 40 millió jávai tömör tömbje körül 70 millió muzulmán él, s ahol Indus és Gangesz körül, Pakisztánban számuk a 60 millió körül jár, szemben a mohamedán mult hajdani hősi tájaival, Iránnal, ahol ma 13–18, Egyiptommal, ahol 18, és Törökországgal, ahol 21 millió lelket tartanak nyilván.

Európa felé a mohamedanizmus vitalitása megtört, a török hatalom kivonulásával elvesztette utolsó bázisait is; összesen három és félmillió híve van itt, többségük Jugoszláviában; egyetlen ország van, ahol számuk némileg növekszik, de többnyire idényjellegűen és akkor is elenyészően: Franciaországban, egyes iparvidékek (Páris, Metz, Saint-Etienne, Lyon) bevándorolt északafrikai munkásaival.

Ázsiában ezzel szemben 260–320 millió muzulmán él. A két szám közötti föltűnően nagy eltérés az adatok bizonytalanságából adódik: a Kínára vonatkozók 10–50 millió közt ingadoznak, az indonéziaiak 65–71, az irániak 13–18, az indus félszigetiek 90–100 millió közt. A nagy keleti vallások elég jól állták a hódító Izlám ostromát: a budhisták közt sikerült némi teret nyernie; annál kisebb ellentállást mutatott a maláji animizmus, s ezzel magyarázható a muzulmánok feltűnően nagy száma Indonéziában.

Ami Afrikát illeti, itt az 50 millió muzulmán az összlakosságnak jó negyedét teszi. Az Izlám igen ügyesen be tudott hatolni

a feketék társadalmába, anélkül, hogy annak struktúráját meg-  
bolygatta volna, s hamarosan elérte az egyenlítő vidékének erdő-  
övezetét, amely azonban további terjedésének inkább látszólagos,  
mint valódi akadálya. Híveinek száma Nigériában máris a 10  
millió körül jár, s ez a tömeg könnyen válhatik a közeli jövőben  
az Izlám olyan kisugárzási középpontjává, amelyen ennekidején  
Egyiptom volt.

Minőségileg tekintve a muzulmánok nagy többsége ortodox,  
azaz szunnita; a szektások száma elenyésző. A prófétai tradíciót  
követő s az első négy kalifa törvényességét és hitelességét valló  
szunniták az összes Izlám-hívők 91 százalékát teszik; a siíták, akik  
Mohamed sógorának hívei s kalifának vagy imámnak csak a  
próféta valamely leszármazottját ismerik el (s eszerint tagolód-  
nak), nyolc és háromnegyed százalékot adnak, a mohamedanizmus  
puritánjai, a karedjiták mindössze negyedet. A siizmusnak job-  
bára Keleten van talaja, Afganisztánban, Delhi és Bombay kör-  
nyékén; politikai túlsúlyban Iránon kívül a mohamedán világ  
egyetlen pontján vannak, az arábiai Yemenben; s megfigyelhető  
növekvő hatásuk Irakra.

Azt, hogy az Izlámon belül a vallási élet milyen fokú, meny-  
nyire élénk és buzgó, ezekből az adatokból természetesen nem le-  
het megtudni; olyan vizsgálatokat, aminőket a kereszténységre  
vonatkozólag *Le Bras* kezdeményezett, a mohamedanizmust ille-  
tőleg egyelőre még nem végeztek. Pedig, a helyzetkép tisztázása  
után, ez volna a legérdekesebb kérdés, mert noha talán egyetlen  
vallás sem kapcsolódott össze oly szorosan politikai és hatalmi  
törekvésekkel, mint az Izlám, vallási buzgóság és politikai lendü-  
let ma már a mohamedanizmusban sem szükségszerűen egy és  
ugyanaz. (g.)

NYELV ÉS ÉLET. Miféle szándék hozta létre Lőrincze Lajos  
ily című könyvét? „Törekvés a jobb és szebb magyarságra” — ol-  
vassuk Kodály Zoltán előszavában. A mű előadások és cikkek  
gyűjteménye; valamennyi a nyelvművelés kérdéseivel foglalko-  
zik, mégpedig valóban a címnek megfelelően, vagyis életszerű-  
en. Modora is igen szerencsésen gyakorlati, az elvi kérdések fej-  
tegetésében is világos és egyszerű, mindenki számára érthető, s  
ez már csak azért is fontos, mert a nyelvművelés egyáltalán nem  
nyelvészek — vagy nyelvészek — és írók — belügye, hanem a kö-  
zönség legszélesebb rétegeit érdeklő közügy. Nagyon jó, ha a szá-  
mos „amatőr” nyelvművelő megfelelő útmutatást, helyes tájékoz-  
tatást, megbízható vezérkönyvet kap a kezébe; s itt az „amatőr”  
szónak semmiféle rosszalló vagy kicsinylő értelme nincs, hiszen  
voltaképpen mindenkinek, aki magyarul ír, beszél és olvas, nyelvmű-  
velőnek kell lennie, akár „szakember”, akár nem. Csak az a  
fontos, hogy ne a saját tetszését vagy nemtetszését tekintse tör-  
vénynek; az „így érzem” — Lőrincze Lajos is figyelmeztet erre  
— nem döntő érv!

Mire ügyel elsősorban az ilyen jószándékú „amatőr” nyelv-  
művelő? Többnyire a nyelv tisztaságára; üldözi az idegen sza-  
vakat. Ebben olykor igaza van, olykor nincs. Igaza van, mert  
amire van jó magyar szó, azt kár idegennel jelölni; s nem kell  
gyanakodni — vagy éppen finnyáskodni — akkor sem, ha egyes

esetekben az idegen helyett használt magyar szó eleinte szokatlanul hangzik is. Érdekes példa erre az utóbbi évtizedekből a magyar sportnyelv megújítása: a kezdetben furesza magyar szavak (part, szöglet például) közkeletűekké lettek, viszont ahol a közönség jobbnak, kifejezőbbnek érezte az idegen szót, nem cserélte a kevésbé kifejező magyarra (például a „gól” esetében, aminek egyetlen „magyarítása” sem bizonyult életképesnek).

Néha azonban indokolatlan az idegen szavak ádáz üldözése. Idegen szó s a helyébe szánt magyar közt olykor olyan árnyalati vagy hangulati különbség van, amit kár eltörölni, annál is inkább, mert ezzel ártunk a fogalmazás világosságának és a kifejezés gazdagságát, színességét is csökkentjük. A mindenáron való purizmusnál sokszor böleőbb dolog ráhagyni a dolgot az időre és a természetes nyelvi életre: az idegen szóból számos esetben lassacskán „jövvény” lesz, polgárjogot nyer és szókinsünket gyarapítja. Mindenesetre még mindig jobb egy „rendes” idegen szó, mint egy idegen mintára gyártott, idegen észjárású — irtózatosságonkísítással, csikorgásokkal, ficamodásokkal — kifejező nyomorék magyar. (Aminek sajnos szép számmal találni példáit a különböző „szaknyelvekben”).

Mert a nyelvet, ne fejedjük el, nem az idegen szavak átvétele rontja, hanem az idegen nyelvi struktúráké. A nyelv szelleme attól még bizvást sértetlen marad, ha valaki látomás helyett történetesen víziót mond; az azonban már jelentős romlására szolgál, ha idegen nyelvi szerkezeteket utánzunk, idegen szólásokat, kifejezéseket majmolunk. S néha éppen az indokolatlanul túlhajtott purizmus a bűnös a romlásban. Annak a tévhitnek a következtében például, hogy az „egy” határozatlan névelő „germanizmus”, (ami természetesen a legkevésbé sem felel meg a valóságnak), és hogy a „valami” — ki tudja, miért? — nem „magyaros”, a harmincas-negyvenes években divatba jött, (s nem lehetetlen, hogy Márai Sándor hozta divatba), a „valami”, az „egy”, az „egy bizonyos” helyett a suta „egyfajta”, ami nem más, mint a francia „une sorte de” szolgai fordítása. (Egyike a ritka eseteknek, amikor „gallicizmus” furakszik nyelvünkbe).

Sajnos a nyelvújító mozgalom széleskörű és okos törekvéseivel szemben a mindennapi élet bőven szolgál a nyelvrontásnak — s ami súlyosabb, a nyelvérzék rontásának — példáival. Miért figyelmeztet például mikrofónján át az utca rendjén őrködő rendőr arra, hogy „betartsuk” a közlekedési szabályokat, mikor a magyar a szabályt nem be (einhalten), hanem megtartja, még akkor is, ha közlekedési? Miért olvassuk például egy plakáton ezt a felszólítást: „Olvassuk és fizessük elő a szovjet folyóiratokat”, mikor a magyar a folyóiratot olvassa ugyan, de előfizetni már folyóiraatra fizet elő? Vajjon a Közért miért *tart nyitva* hétköznap s miért *tart zárva* vasárnap, amikor éppen elég volna, ha egyszerűen ennyit közölne vásárlóival: ez az üzlet hétköznap ettől eddig *van* nyitva, vasárnap pedig nincs nyitva, vagy ha jobban tetszik, hát esukva van. (Mert a „van” és a határozói igenév használata sem mindig magyartalan, ellentétben a nem tudni honnan eredt és sajnos egyre fureszebb közhittel). Idézzük a hivatalos vagy félhivatalos nyelv furesaságait, a „kiikfat”-ot és társait? Vagy ezt a csodabogarat a villamosokból: „elő állat,

kutya, baromfi és énekes madarakon kívül nem szállítható“, mikor is a tilalom megfogalmazója tilalmas módon két ragot is elszakasztott, mert nyilvánvaló, hogy ha énekes madarakon kívül nem szállítható, csak kutya meg baromfi, akkor a kutyát és a baromfit is éppen úgy megilletné az „n“ rag (kutyán, baromfin), mint az énekes madarat. Nem volna jó ezeket a mindenkinek szeme elé kerülő, ezerszer és ezerszer olvasott szövegeket, mielőtt a plakátokra kerülnek, a magyar nyelvérzék védelmében nyelvhelyességi szempontból is megvizsgálni?

„Egy szép magyar nyelven megírt vers, novella, regény fölérhet hatásában tíz nyelvművelő cikkel“ — írja Lőrincze Lajos és tökéletesen egyetértünk megállapításával, legföljebb a tizet keveselljük. Jó magyar írók olvasásánál senmi nem fejleszti jobban a nyelvérzékét. De van itt egy másik kérdés is: a nyelv szépségéé, színességéé, gazdagságáé. A nyelvnek folytonos táplálékra van szüksége. Táplálkozik a tájnyelvekből, újabban méginkább az argotból; s egyre és egyre kevésbé a régi magyarságból. Már a Kazinczy nyelvújítása elszíntelenítette kissé — noha hajlékonyabbá, bizonyos értelemben muzikálisabbá is tette — nyelvünket. Nem észlelhető valamiféle színtelenedés a legújabb nyelvfejlődésben is? Úgy véljük, nem ártana kissé bővebben meríteni a régi magyar próza kinestárából. Nemcsak szavakat, nem első sorban szavakat; hanem ízt, stílust, lejtést, szellemet. (—)

**A KELETI KATOLIKUSOK ÚJ HÁZASSÁGJOGA.** Bármennyire is elenyésző számot tesznek ki a keleti szertartású katolikusok az egyetemes egyház többszáz milliói lélekszámában, a közös atya éppen olyan szeretettel tekint rájuk is, mint mindannyiunkra. Ennek egyik beszédes jele az, hogy még századunk elején, mikor megindult, illetve folytatódott a nyugati katolikusok egyházjogi törvénykönyvének összeállítása, azonnal felfeledött a gondolat, hogy a keleti szertartású katolikusoknak is külön, csak őket kötelező törvénykönyvet kell adni. Boldogemlékü Gasparri bíboros még a harmincas években a folyó munkákról előadást is tartott és bemutatta a keleti kódex készítésének műhelytitkait. A mi bíborosprimásunk, Serédi Jusztinián is részt vett ezekben a munkálatokban. A teljes törvénykönyv mindezekig még nem jelent meg: 1949 március 12-én azonban az *Acta Apostolicae Sedis*-ben megjelent *XII. Pius* pápa „*Crebrae allatae*“ kezdetű motu proprioja, mely 131 kánonban szabályozza a keletiek új házasságjogát. Eddig ugyanis a keleti katolikusoknál a legnagyobb változatosság volt ezen a téren. Voltak ugyan helyek, mint hazánkban, ahol a Szentszék az új egyházi törvénykönyvre kötelezte a keleti feket is, míg több helyen még az 1918 előtti házassági jogszabályok (*Ne temere* ill. *Tametsi* kezdetű dekrétumok) voltak érvényben.

A 131 új kánon nagyjából megegyezik egyházi törvénykönyvünk házasságra vonatkozó kánonaival. Talán általánosan azt mondhatnánk, több helyen értelmesebb és szabatosabb kifejezést használtak; több engedményt adnak a helyi, úgynevezett partikuláris jog kedvezményeinek; megtartották a szokásos keleti elnevezéseket is, például az egyházmegyét *eparchiá*-nak, az egyház-megye ordináriusát *hierarchá*-nak, vikáriusát pedig *syncellos*-nak

nevezik. Az egyetemes katolikus házasságjogtól néhány esetben mégis eltérés tapasztalható. Így míg nálunk a harmadfokú oldalági vérokonosság és a másodfokú sógorság képez utolsó fokú házassági akadályt, addig a keleti szertartású katolikusokat ez a hatodik, illetve a negyedik fokig kötelezi. Igen nagy dispenzációs hatalmat ad az új keleti házasságjog a keleti szertartású püspököknek és pátriárkáknak, ami a nyugati főpapokat csak az úgynevezett *kvinkvennalis* felhatalmazás által illeti meg. Megtudjuk az új kánonokból, hogy ha sürgős esetekben a plébánosnak vagy a káplánnak kell fölmentési hatalmat gyakorolnia, nem köteles a püspökhöz fordulni még akkor sem, ha telefonon vagy távirón ezt meg tudná tenni. Miután a keleti katolikusoknál az egyházi rendben lévők közül többen nősülhetnek, természetesen változik és más a tiltó akadály a tisztasági fogadalmakkal kapcsolatban is. Azt azonban kifejezetten említi a *motu proprio*, hogy nagyobb egyházi rendben lévők, sőt az alszerpapok sem köthetnek már érvényes házasságot.

Törvénykönyvünkől a legnagyobb eltérés az úgynevezett *digeneia* és *trigeneia* házassági akadály, melyeket egyszerűen többszörös sógorsági akadálynak nevezhetnénk. Úgy látszik, ez keleten nagyobb fontosságú, mint a nyugati államokban és ezért látta jónak ezt a pápa kifejezetten is házassági akadálynak minősíteni most már minden keleti szertartású katolikus számára. Míg az Codex az 1092. kánonban részletesen ismerteti azokat a feltételeket, amelyek érvénytelenítik a házasságot, mert a házasság lényege ellen szólnak, addig a *Crebrae allatae* 83. kánonja egyszerűen csak azt mondja ki: Feltétellel nem lehet házasságot kötni. Igen bonyolult — de az egyes szertartások érzékenységet figyelemre méltató az a kánon, mely pontosan megszabja, melyik rítusu főpásztor, illetve plébános jogosult a házasságkötés tényénél jelen lenni, azaz esketni. Míg nálunk általános szokás, hogy a menyasszony plébánosa illetékes a házasságkötésre, a keletiek 88. kánonja kifejezetten a völegény plébánosának adja ezt a jogot. Az ágytól-asztaltól való különülés esetét arra az esetre is szabályozza az új rendelkezés, ha az egyik házastársat a másik rossz szándékkal elhagyja (120. kan.). A házasságok úgynevezett gyökeres orvoslása a nyugati egyházban a pápa joga. Ez a keleti egyházakra most a pátriárkák joga lett, ha a házasság érvényességének csupán az állt útjában, hogy nem kötötték egyháziilag érvényes alakban, vagy olyan akadály van a felek között, mely alól a pátriárka is feloldhat.

Természetesen elmaradnak a római kódex liturgiai előírásai, melyek a tiltott időkről, és a nászmisékről szólnak, mert ez az egyes keleti szertartású egyházakban más és más. Sőt a nászmise egyetlen keleti szertartású egyházban sines szokásban.

Ez a közel másfélszáz új rendelkezés, mely most már évek óta köti keleti szertartású katolikus testvéreinket, bizonyos előfutára a teljes egyházjogi törvénykönyvnek, mely annyi helyi és szétágazó rendelkezés után véglegesen egységesíteni fogja a keleti szertartású katolikusok jogi életét. (*kormos*)

*A VALLASGYAKORLAS BELGIUMBAN. 1951 május 21-én alakult meg s nyomban meg is kezdte munkáját a belga vallás-*

szociológiai kutatók csoportja Jacques Leclercq kanonok, louvaini egyetemi tanár elnökleivel. A csoport, az ország nyelvi megoszlásának megfelelően francia és flamand szakosztályával, legelső földadatai egyikéül tűzte ki a belga vallásgyakorlat térképének megrajzolását. Azonnal meg is kezdték az anyaggyűjtést, aminek eredményét, a belga vasárnapi vallásgyakorlat térképét mostanában tette közzé a belga katolikusok nemzetközi tekintélyű folyóirata, a „Lumen Vitae”. A térkép három kategóriába sorolja a belga vidéket, aszerint, hogy a vasárnapi vallásgyakorlók (azaz rendszeresen templomba járók) a megkeresztelt lakosság többségét (60 százalék fölött), kisebbségét (40 százalék alatt) vagy átlagosan felét (40 és 60 százalék között) alkotják-e. Az így nyert kép első tanúsága: a francia nyelvű területeken (és részben Brüsszelben) lanyhább a vallásgyakorlás, mint a flamand tájakon. Legkisebb a vallásgyakorlók száma Hainaut (21,7 %), Brabant (33,9 %) és Liège (38,6 %) tartományban; az első tisztlára francia, az utóbbi kettő részben francia, részben flamand nyelvű. A legelenebbnek látszik a vallási élet a flamand nyelvű Limbourg tartományban (68 %) és a francia nyelvű Luxemburgban (64,3 %), az utóbbi azonban a legritkábban lakott belga vidék. A második tanulság, (s ez teljesen megegyezik az egyebükt nyert tapasztalatokkal): a vallásgyakorlás a nagy ipari vidékeken (Hainautban, olyan ipari városokkal, mint Charleroi vagy Mons, meg Liège-ben és környékén), meg a nagyvárosokban (Brüsszel, Anvers, Gand) a leglanyhább, míg ott, ahol a népsűrűség aránylag kisebb s az életformák kevésbé változtak meg, élénkebb. Ha az összlakosságot tekintjük: a kis híján három millió vallón népesített 34,6 százaléka jár rendszeresen vasárnap szentmisére, a valamivel több mint négy és negyed millió flamand lakoságnak pedig 40,7 százaléka gyakorolja vallását. Ha a megkeresztelték számát vesszük alapul, a két területet illetőleg az arányszám 51,2, illetve 60,2 százalék. (t)

KÉT ÉVFORDULÓ. Két nevezetes évfordulót ünnepelt a tavalyi év folyamán az irodalom, mindkettőt meglehetősen szerényen és csöndesen, szinte szégyenlősen: az egyik Bourget születésének századik, a másik Zola halálának ötvenedik évfordulója volt. A maga korában nagy név mind a kettő; jubileumuk pedig mintha csak azt példázta volna, mily mulandó a dicsőség, és sokszor mennyire nem az egy-egy művész, akinek a kora látja.

Bourget 1852 szeptember 2-án született s tizennyolc esztendővel ezelőtti hált meg; a naturalizmus virágkorában lépett föl, végigélte — s nem kis mértékben elő is készítette — a szellem századforduló körüli nagy változását, s utolsó regényében (*Une laborantine*) azt a legújabb nőtípust, azt a mai dolgozó nőt próbálta megragadni, aki egyesíti életében a tudományt, a munkát és az asszonyi hivatást. Mély elemző képessége már első műveiben figyelmet keltett; Bourget azonban nem sikerre törekedett, hanem igazságra, s ennek szenvedélyes keresése távolította el mind jobban és jobban a naturalizmustól és a pozitivizmustól. Nem mintha bármikor is szakított volna a valóság tiszteletével, a tapasztalathoz való ragaszkodással és azzal a tárgyilagos megfigyeléssel, amely az „*Essais de psychologie contemporaine*” tanulmányait

jellemezte. Módszerében mindvégig pozitívista maradt, de vizsgálódásaiban nem elégedett meg a fölszíni jelenségek rögzítésével; látta maga előtt a fölbomló társadalmat s kutatni kezdte e bomlás erkölcsi okait. Ma elsősorban ebben látjuk „A tanítvány” (1889) jelentőségét: „Újra helyükre állítja a lelki mozzanatokat” — ahogyan André Chaumieux mondja a *Revue des deux Mondes* Bourget-émlékszámában. Egyik mestere, Taine nyomban megérezte benne ezt az újdonságot, ezt a másságot, ezt a pozitívizmushoz és naturalizmushoz képest jelentős többletet: „Az én nemzedékemnek lejárt a napja” — írta neki.

Valóban, Bourget új utat nyitott és elődöket a tizenkilencedik századon túl keresett: a tizenhetedikben és tizennyolcadikban; azoknak a klasszikus íróknak a pszichológiájából tanult, akik az emberi természetet úgy fogták föl, mint szenvedélyek és vágyak küzdőterét, mint egy akaratunk, vágyaink, hajlamaink és erkölcsi eszméink közt folyó folytonos harc szinpadát. Így jutott el sajátos regényformájáig, a klasszikus francia regény e modern változatáig, melynek középpontjában a lelkiismeret és értelmi felelősség problémája áll, s melyben a cselekmény végső lényege mindig az ember erkölcsi személyiségének kialakítása.

S itt azután nem ismert megalkuvást. Meggyőződése volt, — s ez éppen a pozitívizmus tárgyilagos módszereinek a társadalmi jelenségek kutatására alkalmazásával alakult ki benne, — hogy kora társadalmának és egyéneinek számára az egészség egyetlen feltétele s a gyógyulás egyetlen lehetősége a kereszténység; és meggyőződése volt, hogy írás és élet nem válhatik külön, nem lehet ellentétben egymással: fedniük kell egymást. *Henri Bordeaux*, aki féligmeddig a tanítványa és negyven esztendőn át meghitt barátja volt, egy beszélgetésük emlékét idézi föl a regényíró Bourget-t méltatva. Hárman voltak együtt, Bourget, Bordeaux és az orosz irodalom francia történetírója, a maga korában elismert esztétikus De Vogüé; Chateaubriandról folyt a szó és Bourget megróttá „A kereszténység szelleme” szerzőjét, amiért ezt a művét, a kereszténység apológiáját barátnője, Pauline de Beaumont házában írta, s miközben a házasság szentségét magasztalta, maga házas ember létere a szép, szomorú, tüdőbeteg Pauline, a „Feeske” szerelmét élvezte. „*Il faut vivre comme on pense, car tôt ou tard on finit par penser comme on a vécu*” — mondta.

S ő valóban példát szolgáltatott a saját maximájára. Lehet, hogy regényei elavultak, s ma már idegenszerűek számunkra, akár a koruk s annak ügyszólván minden megnyilvánulása; és lehet, hogy igaza van Jammes-nak, amikor 1936-ban Bourget-ről való jegyzeteiben gúnyolódik a sok multszázadi csecesebecsén, a kosztümök, fogatok aprólékos leírásán, a „hőszíniú bokákon, amelyek fehér villanással tűnnek el a suhogó paplan alatt”, s egyáltalán azon a félig nagypolgári, félig arisztokrata világon, amelyben „mintha a félfiaknak semmi egyéb dolguk nem volna, mint a nők elesábítása”. Az is lehet, hogy bourget-i műnek ma már több a történeti, mint az élő értéke. De Bourget magatartása ma is mintaképe lehet minden keresztény írónak; és minden keresztény — és minden igazi — írónak meg kell fogadnia tanácsát: „Úgy kell élnünk, ahogyan gondolkodunk; mert végül előbb-utóbb úgy fogunk gondolkodni, ahogyan élünk”.

ZOLA még ma is elég népszerű, világszerte megvannak az olvasói. De milyen merev, milyen egyoldalú képe él a köztudatban! Az irodalmi naturalizmus megteremtője, elméletírója, mestere, (de a gyakorlat szerencsére jobb az elméletnél, melynek tanulmányai vajmi gyarlók!); s bizony az irodalmi naturalizmus is alaposan megrendült egy sereg vele egykorú bálvánnyal együtt. Hogy Zola mégis fönnmaradt valamennyire, a magasult elmélet halála után is? Igen, mert maga sem volt igazában és mindenestül naturalista. A kései, kiábrándult romantikáinak, a romantikus dezilluzionizmusnak aligha van jellemzőbb dokumentuma az ő levelezésénél; s ez a romantikus később is minduntalan kikitör belőle. Bár Zola mindent megtett, hogy ezt a „másik Zolát” eltemesse magában, egyrészt féltudományos elméletei alá, melyek szárazságukkal és végeredményben irodalomellenességükkel affőle profán aszkézis szerepét töltötték be nála, másrészt az alá a vas-kos polgári szellemiség alá, amelynek nem igen van Zolánál jellegzetesebb író-képviselője. „*Nulla dies sine linea*” — ez volt az elve s meg is valósította: naponta három lapot írt, sosem többet, sosem kevesebbet, egyforma ütemben és egyforma betűkkel, törlés, javítás nélkül, egy gép iszonyatos szabályosságával és rendszerességével, reggel kilenctől déli egyig. Így készült az átöröklést illusztrálni akaró (s egyes részeiben e kinos „tendencia” ellenére is jó) Rougon-Macquart-ciklus; egy-egy kötetére átlag egy évi munka jut. S ne képzeljük, hogy oly aprólékos anyaggyűjtéssel, olyan pontos dokumentációval dolgozott, mint Flaubert például; egyáltalán nem; értesülései gyakran igen fölszínesek, tájékozódása olykor meglepően kurta: a „La Terre”-é például mindössze öt napot vett igénybe. A többit azután kipótolta a képzelet; s ez a naturalista éppen abban jó, amiben nem naturalista. Azt se higgyük, hogy kora, a Harmadik Köztársaság mindenestül magára ismert volna benne. „Az emberirtó”-ra Gambetta azt mondta: beteg, mocskos mű, és írója „a nép rágalmazója, nyílvános erkölcsromboló”. Még jellemzőbb a *Citoyen* című munkáslap véleménye: „Zolának se filozófiája, se erkőlese, se erkölcsi tanulsága, s kérdés, nem káros, sőt nem egyenesen reakciós tette az *Assomoir*”. Engels szerint holmi morbid romantika kedvéért elhagyta a valódi realizmust; Tolsztoj szerint „reakciós, pusztán rutin vezeti s az emberiséget vissza akarja tartani azon az úton, amelyen halad”; Barbuse azt mondja róla: ha egyáltalán bontakozik ki műveiből morál, az nem egyéb, mint valaminő zavaros és ingatag polgári erkölcs; Arthur Ranc pedig azt: „Polgári megvetést tanúsít a nép iránt”. Erdemes idéznünk Claudel szavait is, bár nem egyenest Zolára vonatkoznak, hanem általában irányára, a századvége egész naturalizmusára. A Jammes föllépése körüli szellemi helyzetet rajzolva — (*Accompagnements* című könyvének szép Jammes-tanulmányában) — jegyzi meg e naturalizmusról: „Igy festik le, ilyennek látják megalázott felebarátaikat azok, akiké a kényelem, a vagyon és a siker”. S végül miért ne hozzuk elő Louis Barjon elgondolkoztató megjegyzését is: „Eltökéltében, hogy leleplezi a szegények és nyomorultak helyzetének szörnyűségét, nem olyan borzalmasan kétérteimű feketeséggel ábrázolta-e őket, hogy az végülis ellenük fordul?” Valóban, mintha egy polgári otthon elfüggönyözött ablaka — (tudományos elmé-

letekkel elfüggönyözött ablaka) — mögül nézné az életét és az embereket; nagyítón át nézi őket és torzít is a lencséje. Érthető, ha ilyen körülmények között a nép elemi nagy érdekeit sem tudta megítélni: ha a *Figaro* hasábjain az általános választójog ellen küzdött, s ha regényeiben olykor, (a *Pénzben* például) a kapitalizmus szélsőséges formáit magasztalja, mint az Élet és Erő megnyilatkozásait.

Az a melegség, szeretet, együttérzés, ami egy Charles Louis Philippe-et jellemez, teljességgel hiányzott belőle. De materializmusa sem nyugodott szilárd alapokon; elméleteit inkább azért választotta, hogy legyen mire fölfűzni a regényeit. Ime egy jegyzete: „Mindenekelőtt filozófiai irányt választani, nem hogy kifejtsem, hanem hogy folyamatosságot adjon művemnek. Legjobb lesz talán a materializmus, azaz a hit olyan erőben, amelyekről sosem kell majd előadnom a véleményemet“. S a híres átöröklési elmélet oly kevésbé ivódott bele a Rougon-Macquart-ok költői sorsába, hogy időnkint, figyelmeztetőül, föl kellett írnia a lap szélére: „*Ne pas oublier l'hérédité!*“

De a regényírás robotját űző polgár lelke mélyén ott szunynyadt a lázas romantikus; a tudományos mez alatt, amit magára öltött, ott izzott valaminő rejtelmes pokol, amelyből legjobb lapjain teremtett. S ilyenkor nem a tapasztalható valóságot ábrázolta, hanem nagy, túlméretezett képekben a maga benső világának szörnyalaktait vetítette ki; abban a tévhitben élve, hogy laboratóriumi munkát végez s a regényt a természettudományok egzaktságának színvonalára emeli, voltaképpen mítosz-t teremtett. Ezért aztán naturalista önhittség sivatagjában nem egyszer oázisra bukkanunk: nagy, szuggesztív víziókra, valódi, erős költészetre; s megérzünk valamit abból a gyötrődő, szorongásokkal küzdő Zolából, aki tele van beteges félelmekkel, haláltsejtésekkel, s aki ilyesmiket jegyez föl: „Vannak éjszakák, amikor hirtelen kiugrom ágyamból s egy percig ott didergek ágyam végében, az elmondhatatlan döbbenet állapotában“...

Lényegében szerencsétlen, bensőleg zavaros, űzött ember volt, aki nem merte és nem akarta vállalni magát s nem mert, nem akart szembenézni magával. Előbb a tudomány illúziójában keresett menekvést, később egy meglehetősen zavaros miszticizmus és profétizmus ködei között. Egyensúlyt sem itt, sem ott nem talált. Ezért érezni végülis életművében valami felemásságot, harmónia-hiányt, és hiányát — a szó tolsztoji, dosztojevskiji, baudelaire-i vagy rimbaudi értelmében — az őszinteségnek is. (r. gy.)

**SZENTMISE A PÁLYAUDVARON.** A müncheni főpályaudvaron minden vasár- és ünnepnapon két szentmise mondának. 1952-ben hatvanötezer hívő vett részt rajtuk s négy és félezren járultak szentáldozáshoz. Eleinte magában az indócsarnokban tartották a miséket, s a turista mellett, aki mozdulatlanul állt a helyén és figyelte a szent cselekményt, ott tolongott a közömbös kiránduló, amint a vonatja felé furakodott. Később a pályaudvar épületében mozit nyitottak s a miséket ennek termében mutatták be. Az átépítési munkálatai során azonban ezt a helyiséget is lebontották s a szentmisének ismét vissza kellett térnie a tömkelegbe. Ha az építkezések befejeződnek, a szent cselekmény egy nagy előadóteremben fog otthont találni.

*Az első mise négy óra húsz perckor kezdődik, s utána negyven percenként még négy következik, mindegyik rövid szentbeszéddel; este fél nyolckor és negyed kilenckor mondják a további kettőt.*

*„Vegyes érzelem támad abban, aki vasárnap kora reggel a müncheni pályaudvar csarnokába lép — olvassuk egy beszámolóban a „La Croix“ hasábján. — Látva a közönyösen hullámzó tömeget, amely szinte súrolja az oltárt, ahol a legszentebb cselekmény végbemegy, az ember azt kérdezi magában: vajjon megtűri-e az istenimádás kultusza az ilyenfajta lealacsonyítást? Másfelől pedig, amint szemünk előtt állnak e férfiak és nők, siléceikkel, tömött hátizsákaikkal, esetleg mandolinnal a vállukon, amint szorosan körülveszik az oltárt, eszünkbe jut az élőkről való Megemlékezés szava: circumstantes, azaz akik itt körül állnak, eszünkbe jut a teológusok axiómája, hogy a szentségek az emberért vannak, s az Ite missa est-re gondolunk, arra, hogy menjetek. vége a misének: igen, itt a hívőknek csupán egyetlen lépést kell tenniük, s máris benne mozognak abban a tömegben, amely felé a pap szava küldi őket. Merész kezdeményezés ez a pályaudvari mise, éppen ellentéte a hajdani katakombabelinek, de mindenképpen Krisztus szellemében való, aki leszállt közénk, ebbe a mi világunkba, s egyformán halt meg mindannyiunkért“. (l.c.)*

ORATÓRIUM FLÜEI SZENT MIKLÓSRÓL. Diebold Schilling, a luzerni krónikás írja: „Azon időben — (1481-ben vagyunk) — Stansban egy kegyes és kiváló pap volt a plébános, egy bizonyos Heini am Grund nevezetű, luzerni születésű és felette kedves a rangtól szent embernek, Miklós testvérnek. Ez a Heini úr fontolóra vette, mi történt és hogy mindebből csak egy dolog származhatik: a háború. Éjnek idején fölkelte tehát és sietve fölkereste Miklós testvért. Előadta neki a helyzetet: elmondta, hogyan jutottak a tárgyalások odáig, hogy végülis az egyetértés minden reménye szétfoszlott, és hogy délután már mindenki eltökélte, hogy hazamegy és fegyverrel szerez érvényt álláspontjának, miután nem maradt más megoldás, mint a háború.

Másnap, amikor egynéhányan már az utcán álltak, készen a távozásra, egyszerre megérkezett Miklós testvértől Heini úr, csupa verejték volt a sietségtől, körbejárt a kocsmákban s könnyes szemmel kérte a követeket: Isten és Miklós testvér nevében gyűljenek össze még egyszer s hallgassák meg véleményét és tanácsait. Így is történt. Az üzenetet azonban, amelyet hozott, nem adták tudtul mindenkinek, mert Miklós testvér megtiltotta, hogy a követeken kívül mással is közöljék.

Es Isten megadta nekünk azt az örömet, hogy a helyzet, mely reggel kilátástalan volt, lassacskán megjavult az üzenet hatására: egy órán belül mindent elrendeztek és megkötöttek. És meghagyták Johannes Schillingnek, az én immár megboldogult apámnak, aki akkor Luzern urainak titkára volt, s aki mellett magam is működtem, foglalja oklevélbe a már kidolgozott megállapodásokat, ami nyomban meg is történt“.

Igy jött létre a stansi egyezés, amely megmentette a svájci konföderációt s vele a svájci államot. Mindez 1481 december 22-én, Szent Tamás apostol ünnepén történt. A nevezetes esemény

okmánya bevezetésében „mindenkinek eszébe juttatja azt a hűséget, fáradozást és munkát (*Treue, Müh und Arbeit*), amelyet e nehéz körülmények között Miklós testvér végzett és tanúsított, hogy mindig hűséges hálával viseltessenek iránta“ Sváje népei. Ő maga hat esztendővel élte túl hazája egységének megszilárdulását: 1487 március 21-én halt meg, hetven esztendő korában.

A tizetötödik században Svájc volt az egyetlen európai állam, amelyben a katonai szolgálat kötelező volt. 1450-ben, házassága harmadik évében Miklósnak is fegyvert kellett fognia, hogy föl-szabadítsa Nürnberget a brandenburgi gróf ostroma alól. A landsknechtek között, akiknek híre a törökénél is rosszabb volt, ő emberiességével tüntette ki magát: „A lehető legkevesebb kárt okozta az ellenségnek s amennyire rajta állott, igyekezett védelmezni“ — jegyezte meg róla egy bajtársa naív jellemzetességgel.

Húsz évig éli a szorgalmas gazda és derék családító életét; tíz gyermeke volt, öt fiú, öt lány. A legenda szerint egy alkalommal, mikor valami házi munkával foglalatoskodik, három fényes lovag jelenik meg előtte s az egyik így szól hozzá: „Miklós, átadod-e magad testestül-lelkestül nekünk?“ S ő így felel: „Nem adom át magam, csak a mindenható Istennek, akinek már régóta szeretnék a szolgálja lenni testestül-lelkestül“. Ötven éves korában teljesül e vágya: felesége és nagykorú gyermekei beleegyezésével elhagyja a világot, „er wollte in das Ellend gůn“; 1467 október 16-án útnakindul, hogy Elzászban csatlakozzék a Suso és Tauler misztikus hagyományait őrző „Isten barátaihoz“. De ahogy Liesztalhoz ér, úgy látja, a városból lángok csapnak föl; egy majorba húzódik s ott egy öreg paraszt azt mondja neki, (mintha csak a Sváje sorsa fölött őrködő Gondviselés szava volna): „Istennnek jobban tetszenék, ha hazatérnél, mint ha idegen földre vándorolnál ki“. Valóban vissza is tért Unterwaldba; az éjszakát titkon majorjának istállójában töltötte s másnap hajnalban fölvonult a ranfti remetességbe.

Élete ettől fogva egyetlen nagy imádság. Látomásaiban a Szentháromság életének legmélyebb titkai tárulnak föl s a teológia legmélyebb titkai nyílnak meg az írástudatlan földművelő előtt. „Uram Istenem, végy el önmagamtól és adj mindenestül tenmagadnak. Végy el tőlem mindent, ami tőled elválaszthat, és adj meg nekem mindent, ami hozzád vonz“ — imádkozta, s valóban mind kevésbbé tartozott önmagához és mind teljesebben és forróbban Istenhez. Lassankint valóságos tanítója lesz népének; zarándokok százai és százai keresik föl, hogy meghallgassák tanácsait és oktatásait. „Egészséges és üdvösséges tanítást adott az embereknek — írja egy egykorú krónikás. — Intette őket, legyenek istenfélők és tartsák meg a parancsolatokat; s fogadják meg lelkipásztoraik prédikációját, még akkor is, ha papjaik nem adnak nekik jó példát. Hogy tanítását megerősítse és támogassa, igen szép parabolákat és képeket és szépséges hasonlatokat is mondott“. Külsejét így jellemzik az egykorúak: „Figyelemreméltó arcú ember, ötvenes éveiben jár; haja barna, egyáltalán nem őszül, vonásai szabályosak, arcszíne egészséges, képe sovány. Alakja egyenes, nyúlánk. Németsége kellemes hangzású“. Pár esztendővel későbbi kép szerint már őszül, haja fésületlen, arasznyi

a szakála; székszavú, idegenekkel tartózkodó; hajadonfőtt, mezít-láb jár; ruhája egyetlen szürkésbarna csuha.

1940-ben a svájci konföderáció jubileumi ünnepére erről a nagy szentről, korának erről a kivételes egyéniségéről s országa pátrónusáról írt oratóriumot a modern zene egyik legnagyobb képviselője, *Honegger*, aki előzőleg már *Claudel* *Jeane D'Arc*-drámáját is megzenésítette. Az oratórium szövegét az ismert tudós és esztéta, *Denis de Rougemont* írta. Új művében *Honegger* a lehető legegyszerűbb akart lenni, („azt akarom, hogy szinte rám se ismerjenek“ — mondta), s olyan muzsikát akart alkotni, amelyet a nép is be tud fogadni: az igen fejlett és erős hagyományokkal rendelkező svájci népi kóruskultúrára gondolt. A nagyszabású oratóriumot, melyet eddig inkább csak Svájcban ismertek, most kezdik fölfedezni; francia bemutatója eseményszámba ment s a kritika nagy elismeréssel méltatja epikus erejét, ábrázolásának monumentalitását és fölépítésének a legnagyobb mesterekével versenyképes tökéletességét. (y)

*A KATOLIKUSOK SVÉDORSZÁGBAN.* Amikor *Mauriac* *Stockholmban* járt a Nobel-díj átvételekor, a svéd katolikusok egyetemi csoportja fogadást rendezett a tiszteletére; ezen *de Paillerest*, a Svédországban működő francia dominikánus csoport tagja, megnyitójában körképet adott az ország katolikusainak helyzetéről. Ezeknek a száma mindössze húsz ezer; többségük külföldi származású, bevándorolt vagy átmenetileg ott élő munkás, s csupán ötezer a svéd. Az ország ugyanis valóságos fellegvára volt a lutheranizmusnak s csak 1860-ban jelent meg, részben külföldi nyomásra, az a királyi rendelet, amely lehetővé tette a katolikus hitre térést. Egy évvel azelőtt még hat nőt száműztek emiatt az országból.

A katolikusok meglehetősen elszigeteltek; a katolikus családoknak nincsenek hagyományaik; a konverzió általában egyénekre szorítkozik. A papság az apostoli vikáriussal az élén nagyrészt szintén külföldi: a negyven pap húsz állomáshelyen működik, szétszórva a hatalmas területen; mindössze öt köztük a svéd, a többi tizenkét különféle nemzet között oszlik meg. Elképzelhető, milyen nehézséget okoz a bennszülött, nép nyelvén jól beszélő papság hiánya az igehirdetésben.

A mai svéd katolikus élet egyik legjellemzőbb vonása az ország régi, középkori katolikus multjának fölfedezése. Nemcsak művészeti élményekről, műtörténeti fölismerésekről van szó; ezekből a nagy gonddal föltárt és restaurált emlékekből, a vadstenai Szent *Brigitta* kolostorból például, olyan levegő, olyan hangulat árad, amely jótékonyan hat a mai katolikus életre is. Érdekes egyébként, hogy magán a svéd protestáns egyházon belül észlelhetők, bár elsősorban anglikán hatásra, bizonyos liturgikus és aszkétikus törekvések, amelyek akaratlanul is katolikus szokások és gyakorlatok följújtására vezetnek.

Egy másik jellemző vonás a maroknyi katolicizmus fokozódó jelentősége a svéd művelődési életben. Egy-két nemzedékkel ezelőtt a svéd katolikusok még álmodni sem mertek olyasféle szerepről, aminőt e téren ma visznek, hála néhány jelentős írójuknak. „A

*katolikus Egyház problémája ma Svédországban — mondta de Paillerets — nem politikai, nem gazdasági s nem bármiféle statisztikai probléma, hanem benső dráma, mely a lelkek mélyén folyik“. (b)*

**A BUDDHIZMUS UJJASZÜLETÉSE?** *A mult év szeptemberében Szaigon lakossága nagy lelkesedéssel és áhítattal fogadta a Japánba szállítandó Buddha-ereklyéket; szeptember 15-től október 13-ig pedig Tokióban voltak fényes Buddha-ünnepségek, a második buddhista világkongresszus alkalmából, melyet az egész világról egybegyűlt kiküldöttek részvételével tartottak a buddhizmus Japánba való bevezetésének ezernegyyszázadik évfordulóján.*

*Ezúttal nem pusztán tudományos megbeszélésekről volt szó, mint a Párisban 1937-ben tartott első nemzetközi buddhista kongresszuson, hanem hívők tanácskozásairól, akik azt vitatták meg, hogyan lehetne vallásukat az egész világon elterjeszteni s ezzel a világ békéjét biztosítani. Malasékéra, a colombói egyetemen a keleti tudományok professzora s a buddhista Ceylonban alapított világszövetségnek elnöke, mint a mozgalom vezetője így fogalmazta meg céljukat: „A szövetség alapítása abból a mélységes igényből fakadt, hogy a világ valamennyi buddhistáját egyesítsük a közös szándékra: jobban a tanhoz igazodva élni és jobban megismertetni a világgal a Fölséges Tanítást, hogy béke és boldogság legyen a földön“.*

*Malasékéra terjedelmes előadásban számolt be a tokiói kongresszuson a buddhizmus mai helyzetéről és vallási reneszánszának jeleiről. Indiában és Pakisztánban — mondta — kétségtelen bizonyosságai vannak az újjászületésnek; Japánban a régi tradíciók újjáéledése figyelemreméltó. A mozgalom kiszélesítésére tervbevétték a különböző országok buddhista tudósainak találkozóit és véleménycseréit, a nevelés egységesítését, a buddhista szent szövegek kiadását és fordítását, központi buddhista egyetem alapítását, nemzetközi buddhista könyvkiadó létrehozását, papok és laikusok kiképeztetését európai egyetemeken és Buddha megdicsőülése kétezeröttszázadik évfordulójának fényes megünneplését 1956-ban. „A jelek azt a reményt keltik — mondta Malasékéra — hogy ez az csemény egy nagy buddhista föllendülés elindítója lesz“. Hangsúlyozta, milyen nagy érdeklődés mutatkozik a buddhizmus iránt a rajta kívül állók és különösen a szellemi elit részéről; S. Karpelés pedig a következő kijelentést tette Tokióban: „Ma igen sok nyugati ember számára a buddhizmus élő hit lett, az élet nehéz problémájának okos és értelmes megoldása, fényesség, mely nagyon sok kielégítetlen szívet vezet az Igazság kerégséében“.*

*A mai buddhizmus úgy látszik, hármas célt tűzött maga elé: egyesíteni a különféle buddhista szektákat a Mester tanításának legényegesebb elvei körül; buddhista térítő munkát végezni azaz, hogy az egész világon megismertetik a részvét és szeretet tanát; s ezáltal biztosítani, visszatérve a lelki forrásokhoz, a világ békéjét és boldogságát.*

*A buddhizmusnak ez a reneszánsza, melyben nyilván fölismerhetők bizonyos keresztény hatások, kétségkívül komoly figyelmet*

érdemel a keresztények részéről. Ennek egyik megnyilatkozása Henri De Lubac most megjelent könyve: „Nyugat és a buddhizmus találkozása“. Az is kétségtelen, hogy — ha Karpeles idézett nyilatkozata erős túlzás is — vannak a keresztény kultúra kebelén belül nem kis számmal, s vannak még keresztények is, akik rokonszenveznek a buddhista vallással s attól várnák, amit — mondják — a kereszténységben nem tudtak megkapni. Ebben azonban bizonyára nem a kereszténység, hanem az ő nem teljes vagy nem elég mély kereszténységük a hibás; s része van alighanem annak a modern pietizmusnak, amely örömmel elfogadja a vallást mint áhitatot s érzelmet, de idegenkedik a vallás értelmi részétől és a dogmáktól — ami nélkül pedig hiteles kereszténység nincsen. S ha van valami, ami útját állhatja a kereszténységben helyüket nem lelő keresztények sóvárgásának a keleti nagy vallások felé, aligha lehet más, mint a valóban keresztény élet sugárzása: a dogmából táplálkozó életé, azé, amely a dogma hitigazságait váltja egyéni és közösségi életté. (ry)

---

Felelős kiadó: Sik Sándor

# SZERKESZTŐI ÜZENETEK

K. F. „Miért kell a Szent Vagy Uram?!“ — kérdezte valaki Öntől. Azt hittük, ez már nem problémája egyetlen katolikuskak sem, hiszen a megjelenése óta eltelt 22 év mindenkit meggyőzőhett értékéről, hasznosságáról, sőt szükségességéről. Álljon itt mégis néhány szempont a megmaradt aggályok eloszlatására. Akik emlékeznek rá, milyen volt templomaink népéneke a Sz. V. U. megjelenése előtt, azok tudják, milyen elszomorítóak voltak az akkori állapotok. A múlt század második felében elárasztotta hazánkat a művészietlen, érzelgős, idegen, jórészt cseh-, morva-, német-eredetű szent énekek tömege, melyhez hozzájárultak az akkori jórészt hiányos képzettségű kántoraink kétes értékű saját szerzeményei is. Régi, értékes dallamkincsünk elfeledve ott porosodott a két-, háromszázéve megjelent kiadványok elsárgult lapjain, s az a néhány is, amely közülük tovább élt a nép ajkán, dallamban, ritmushoz, szövegben eltorzulva, származásai változatokban tengette életét. A végén annyira fajult a helyzet, hogy búcsújárások, egyéb katolikus megmozdulások idején még a szomszédos falvak népe sem tudott együttesen énekelni. Ezeken a tűrhetetlen állapotokon segített 1931-ben Harmat-Sik: Szent Vagy Uram! című népénektára. Megvalósította ezen a téren is az egyházi zene hármaskörét alapkövetelményét. Vagyis: legyen az egyházi zene művészi, szent és egyetemes. Ezért 1. kislejtette a silány, cigányos, idegenszerű tákolmányokat s helyükbe ősi magyar dallamokat adott a nép ajkára. Mindezt olyan, aránylag könnyen játszható orgonakísérettel, melynek széles körökre ható izlésnevelő értéke ma már köztudomású. 2. A közreadott énekek komoly zenei méltóságukkal ugyanazt a hangulatot árasztják, mint az Egyház hivatalos istentiszteletein használt gregorián-dallamok. 3. Végre megoldotta az egységesen, katolikusán éneklő Magyarország kérdését. Mint minden emberi alkotás, a Sz. V. U. sem hibátlan. Mégis akkora értéke van a magyar katolikumnak részére, hogy szerkesztőinek csak hálások lehetünk. Amióta a Magyar Püspöki Kar a Sz. V. U. énekeit az Egyház közkinésének nyilvánította és használatát kötelezővé tette, azóta főpásztoraink gondoskodása adja minden hívő kezébe és ajánlja szeretetébe.

*Érdeklődőnek.* Igaza van; Szent Margit skót királynét régebbi és újabb történetíróink nagy része Szent István királyunk unokájának, tehát magyarnak tartja. Előadásuk szerint Vasbor-dájú Ödön angol király csecsemő fiait, Ödön és Edvárd hercegeket atyjuk halála után a bitorló Nagy Kanut üldözése elől Svédországha mentették. Innét jutottak később Magyarországra. Itt Szent István király nagyon szívesen fogadta és magánál tartotta őket. Különösen Edvárd herceg nyerte meg tetszését. Később rokonságba is fogadta és Ágota nevű lányával házassította össze. Ebből a házasságból született Szent Margit. A bujdosó család több mint harminc esztendőt töltött Magyarországon és csak 1057-ben tért vissza eredeti hazájába az utolsó angol-szász királynak, Hítvalló Edvárdnak unszolására. Fest Sándor, az angol-magyar kapcsolatok egyik legjobb ismerője még a Szent István-jubileum évében, 1938-ban is így fogalmazta meg a szent királyné történetét. Azóta azonban tarthatatlanná vált ez a felfogás. Azóta ugyanis Herzog József, az Országos Levéltár volt főigazgatója terjedelmes akadémiai székfoglalójában az összes szóba jöhető források

kritikai megrostálása alapján kimutatta, hogy a menekülő angol hercegek hosszabb svédországi tartózkodás után előbb Oroszországba, Nagy János király kиеvi nagyfejedelem udvarába mentek és csak jóval Szent István halála után, 1046 táján, talán a szintén Oroszországban bujdosó Árpád-házi András és Levente hercegek kíséretében jöttek Magyarországra. Így tehát a Szent Istvánnal, illetve Gizella királynéval való rokonság magától elesik. Agota, Szent Margit anyja, nem Szent István lánya, hanem III. Henrik császár közeli rokona, minden valószínűség szerint mostohafia, a tragikussorsú Ernő sváb herceg leánya volt. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy Margit hercegnő Magyarországon született, itt és magyar környezetben töltötte gyermekkorát. Igazi hazájának mindenestre Magyarországot érezte és tekintette. Ezt mutatja, hogy mikor angliai helyzetük Hitvalló Edvárd halála után tarthatatlanná vált, övéivel együtt Magyarországra akart visszatérni (1069). De a Gondviselés másként intézkedett: hajójukat a vihar a skót partokra vetette. Így lett Margit III. Malcolm skót király felesége. De boldog gyermekora és magyar neveltetése címén még mindig joggal sorozhatjuk őt a magyar szentek közé.

S. M. A Salve Regina a ma is használatos négy Szűz Mária antifóna közül a legrégibb. Szerzőjének a 16. sz. óta általánosan az 1054-ben meghalt Hermannus Contractus (=béna, mert kora ifjúságától egész testére béna volt, és csak nagy kinnal tudta nyelvével és ujjait használni) reichenauai bencés szerzetest tartják. Szent Bernát, a középkornak ez a nagy Mária-tisztelője még mint részleges szerző sem jöhet szóba. Egy speyeri krónikás ugyan azt mondja, hogy amikor Szent Bernát, mint a Szentszék németországi követé a második keresztes hadjáratot meghirdette, belépve a speyeri dómba, ahol éppen a Salve Reginát énekelték, térdre borult, és befejezésül hozzáfűzte: O clemens, o pia, a dulcis virgo Maria, de az antifónának ez a zárófóhásza már korábbi kéziratokban is megtalálható. Némli változáson kétségtelenül átmént az antifóna, mert Hermannus eredeti szövege így kezdődött: Salve Regina misericordiae, vitae dulcedo (üdvözlégy irgalmasság királynője, élet édessége), és a zárófóhászból hiányzott a virgo (szűz) szó. Hogy ezek a lényegtelen változtatások kitől származnak, nem állapítható meg, az azonban biztos, hogy nem Szent Bernáttól. Nem látszik valószínűnek, hogy a siralom völgye kifejezést a szerző a 83. zsoltárból vette volna. A kifejezés teljesen beleillik a középkor világszemléletébe, amely korántsem pesszimista és nem világtagadás, de tudatában van a szentpáli szónak: „A mi hazánk az égben van“ (Fil. 3, 20) és annak, amit oly szépen kifejez a pünköd utáni negyedik vasárnap szentleckéje: „A sóvárgással eltelt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja. Hiszen a természet is hiábavalóságnak van alávetve, nem önként, hanem a miatt, aki alávetette. De megmarad az a reménye, hogy a mulandóság szolgái állapotából fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára. Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet együtt sóhajtozik és vajúdik mindaddig“ (Róm. 8, 19-22).